

**LITTERATURSTUDIE OM FOREBYGGELSE AF
NEGATIV SOCIAL KONTROL I DAGTILBUD,
FRITIDSTILBUD, GRUNDSKOLE OG PÅ
UNGDOMSuddANNELSERNE**

UNDERVISNINGSMINISTERIET – STYRELSEN FOR UNDERVISNING OG KVALITET
Rapport
Januar 2018

www.ramboll.com

INDHOLD

1.	INDLEDNING	3
1.1	Tilrettelæggelse og gennemførelse af litteraturstudiet	3
1.2	Ekspert- og praktiker panel	5
1.3	Læsevejledning	5
2.	KARAKTERISTIK AF VIDENSGRUNDLAGET	7
2.1	Tre niveauer af forebyggelse på tværs af kontekster	7
2.2	Kvalitetsvurdering og kontekst	7
2.3	Syntese med forandringsteoretisk logik	9
2.4	Videnssyntesens udsigelseskraft	10
3.	HVAD ER NEGATIV SOCIAL KONTROL?	12
3.1	Definition af negativ social kontrol	12
3.2	Hvordan kan negativ social kontrol komme til udtryk?	13
3.3	Strukturelle karakteristika forud for negativ social kontrol	14
3.4	Hvem udsættes for negativ social kontrol?	15
3.5	Hvem udøver negativ social kontrol?	16
3.6	Hvilke motiver kan ligge bag udøvelsen af negativ social kontrol?	16
4.	TILTAG OG INDSATSER TIL FOREBYGGELSE AF NEGATIV SOCIAL KONTROL	18
4.1	Spør 1: Fagprofessionelle	19
4.1.1	Kerneelement 1: Kompetenceudvikling og opkvalificering	20
4.1.2	Kerneelement 2: Adgang til specialistviden og supervision	24
4.1.3	Kerneelement 3: Tydelige rammer og plads til tværfaglighed	26
4.1.4	Kerneelement 4: Relationsdannelse med minoritetsforældre	31
4.2	Spør 2: Børn og unge	35
4.2.1	Kerneelement 5: Undervisning i demokrati, rettigheder og seksualitet	36
4.2.2	Kerneelement 6: Vejledning og rådgivning ved professionelle	41
4.2.3	Kerneelement 7: Dialog og interaktion med ligesindede	44
5.	PERSPEKTIVERING	49
6.	BILAG 1: DETALJERET METODEBESKRIVELSE	50
6.1	Fase 1: Udvikling af søgestrategi	50
6.2	Fase 2: Søgeproces	51
6.3	Fase 3: Screening af kilder	53
6.4	Fase 4: Kodning af studier	54
6.5	Fase 5: Afrapportering (syntese)	55
7.	BILAG 2: INKLUDEREDE STUDIER	57

1. INDLEDNING

I denne rapport præsenterer Rambøll Management Consulting (Rambøll) resultaterne af et litteraturstudie om tiltag til forebyggelse af negativ social kontrol i dagtilbud, grundskolen, fritidstilbud og på ungdomsuddannelserne. Litteraturstudiet er gennemført på opdrag af Undervisningsministeriet i perioden august til december 2017.

Litteraturstudiet er gennemført som led i satspuljeinitiativet til forebyggelse af radikaliserings og social kontrol i dagtilbud, grundskole, fritidstilbud og ungdomsuddannelser.

Konkret har det været litteraturstudiets formål at kortlægge den bedst tilgængelige nationale og internationale viden om forebyggelse af negativ social kontrol i dagtilbud, grundskolen, fritidstilbud og på ungdomsuddannelser. Desuden er det en del af litteraturstudiets formål at forholde den kortlagte viden og overførbarheden heraf til en danske kontekst på det opbyggende niveau gennem almenindsatsen.

Afrapporteringen af litteraturstudiet skal kvalificere det eksisterende vidensgrundlag samt understøtte Undervisningsministeriet og videnspersoner (fx læringskonsulenterne) i at afdække, udvikle og implementere indsatser til forebyggelse af negativ social kontrol i dagtilbud, grundskolen, fritidstilbud og på ungdomsuddannelser nu og fremadrettet.

Med afsæt i den Nationale handlingsplan til forebyggelse af æresrelaterede konflikter og negativ social kontrol er litteraturstudiet baseret på nedenstående definition af negativ social kontrol:

Boks 1-1: Definition af negativ social kontrol

Æresrelaterede konflikter og negativ social kontrol kan defineres som handlinger og kontrol, der hæmmer den enkeltes livsudfoldelse, valg og rettigheder, fx forhold til livsstil, fritidsaktiviteter, sociale relationer eller seksualitet. Den sociale kontrol vil som regel af familien blive begrundet i et ønske om at passe på sit barn, så barnet eller den unge ikke får et dårligt rygte, udsættes for dårlig påvirkning eller handler i modstrid med familiens æreskodeks.

Kilde: National handlingsplan for forebyggelse af æresrelaterede konflikter og negativ social kontrol (2016).

1.1 Tilrettelæggelse og gennemførelse af litteraturstudiet

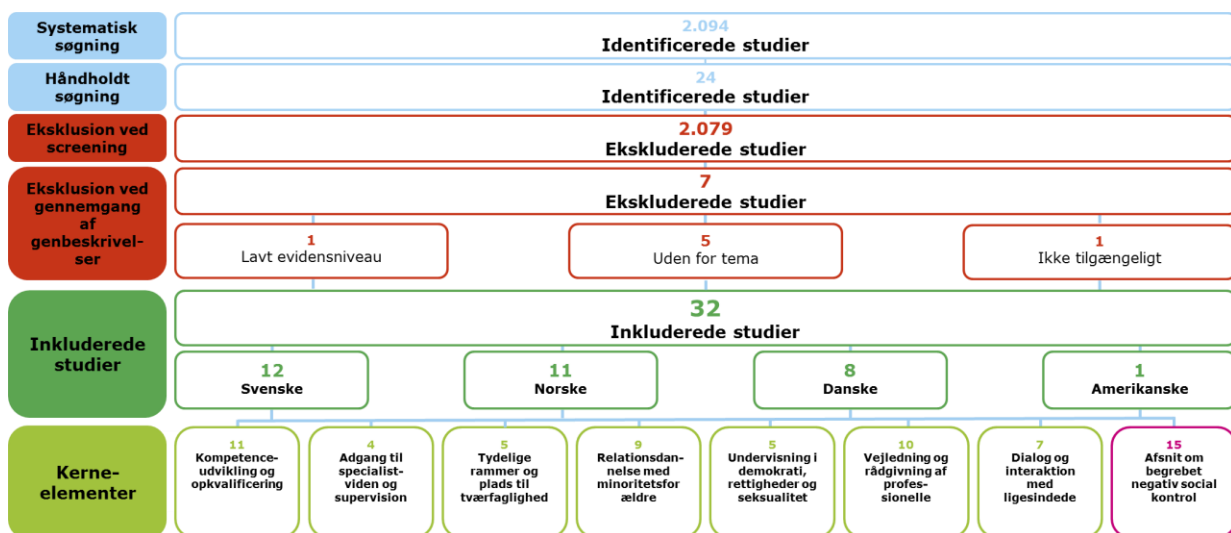
Med afsæt i litteraturstudiets formål har følgende undersøgelsesspørgsmål været omdrejningspunkt for litteratursøgning, screening og analyse:

Hvilke tiltag, strategier, praksisser, metoder, programmer og/eller indsatser i dagtilbud, fritidstilbud, grundskole og på ungdomsuddannelser har vist sig virkningsfulde i forhold til at forebygge og modvirke negativ social kontrol?

Der er anlagt et bredt fokus i litteratursøgningen på henholdsvis tiltag, strategier, metoder, programmer og indsatser. Da vi havde en indledende antagelse om et forholdsvis umodent forskningsfelt, har vi arbejdet med et bredere fokus for at sikre identifikation af tilgængelig og relevant litteratur på tværs af såvel forskning som praksisbaserede vidensopsamlinger.

Litteraturstudiet er gennemført med inspiration fra den metodiske tilgang *Rapid Evidence Assessment* (REA), og der er først og fremmest gennemført en systematisk søgning i udvalgte forskningsdatabaser. Dertil er der foretaget en supplerende håndsøgning. Læs mere om den metodiske fremgang i bilag 1. Figuren nedenfor illustrerer processen fra antal identificerede studier gennem hhv. systematisk og håndholdt søgning og den indledende screening til det endelige antal inkluderede studier for hvert kerneelement (dette begreb udfoldes nedenfor) og forståelsen af begrebet negativ social kontrol.

Figur 1-1: Oversigt over processen fra søgning til endelig inklusion af studier

Litteraturstudiet afgrænser sig til national og international forskning i EU-, EØS- eller OECD-lande, som er udgivet i 2005 eller senere. Der er søgt efter studier på dansk, svensk, norsk og engelsk. Forskningsfeltet fremstår umodent, forstået på den måde, at der er begrænset viden tilgængelig, samt at den viden, som er tilgængelig, er af lav metodisk kvalitet. I lyset heraf har vi valgt at operere med en bred inkluderende screening i relation til metodiske inklusionskriterier samt en bred håndsøgning som supplement til den systematiske.

Syntesen er udarbejdet som en kvalitativ realistisk syntese med fokus på mekanismer og effektsammenspil. Vi syntetiserer resultater af flere enkeltstående undersøgelser gennemført med forskellige forskningsdesigns i forskellige nationale kontekster og på tværs af dagtilbud, grundskolen, fritidstilbud og på ungdomsuddannelser. Syntesen udpeger dog, hvor det er muligt, specifikke fund, der knytter sig til en særlig aldersgruppe, målgruppe eller kontekst.

1.2 Ekspert- og praktiker panel

Til at kvalificere og perspektivere litteraturstudiet og dets fund har vi inddraget et panel bestående af en række eksperter og praktikere med viden om og erfaring med forebyggelse af negativ social kontrol og/eller med viden om de fire områder: Dagtilbud, fritidstilbud, grundskolen og ungdomsuddannelserne. To af panelets deltagere har bidraget til kvalificering af søgeprotokollen:

- Halima Al-Abassi, Ph.d.-studerende, Høgskolen i Oslo og Akershus.
- Susanne W. Fabricius, projektchef, Etnisk Ung.

De resterende deltagere har gennem en kvalificeringsworkshop og interviews bidraget med perspektiver på implementering af litteraturstudiets fund, kerneelementer og konkrete indsatser. Denne kvalificering har bidraget til at forholde litteraturstudiets indsigter til en dansk kontekst og i relation til pædagogiske, didaktiske og organisatoriske forhold i henholdsvis dagtilbud, fritidstilbud, grundskolen og på ungdomsuddannelser. De resterende deltagere er:

- Inge Loua, autoriseret psykolog, Minoritetskonsulenterne.
- Sofie Danneskiold-Samsøe, adjunkt, Det Samfunds-faglige og Pædagogiske Fakultet Institut for Socialt Arbejde.
- Trine Ladekarl, rektor, Albertslund Gymnasium.
- Tonie Asp, pædagogisk udviklingschef, Roskilde Tekniske Skole.
- Ane Wildt, religions- og dansklærer samt studievejleder, Hvidovre Gymnasium og HF.
- Mai-Britt Haugaard Jeppesen, chef for Bydelsmødre i København.
- Søren Jarl Christensen, lærer og vejleder, Mølleholmsskolen i Taastrup.
- Gitte Larsen, pædagogisk leder på fritidshjemmet Terrasserne i Brønshøj.
- Claus Christiansen, leder af Askovfondens Børnehus i København.

Vi vil i særskilte grønne bokse løbende gennem rapporten inddrage perspektiver fra ekspert- og praktikerpanelet om overførbare af litteraturstudiets indsigter,

Derudover har psykolog Camilla Dyssegaard fra Ren Viden bidraget med sparring på søgeprotokol og syntese samt gennemført de systematiske søgninger.

1.3 Læsevejledning

Rapporten består foruden nærværende kapitel af fire kapitler:

- **Kapitel 2: Karakteristik af vidensgrundlaget:** Vi indleder litteraturstudiet med at give en samlet karakteristik af den inkluderede litteraturs vidensgrundlag samt de kriterier og vurderinger, vi har arbejdet ud fra, det være sig forebyggelsesniveau, målgruppe/kontekst samt kvalitetsvurdering.
- **Kapitel 3: Hvad er negativ social kontrol?:** En syntetisering af de perspektiver på og forståelser af negativ social kontrol, der anvendes i den inkluderede litteratur samt input fra ekspert- og praktikerpanelet.
- **Kapitel 4: Tiltag og indsatser til forebyggelse af negativ social kontrol:** Her præsenterer vi begreberne i den forandringsteoretiske tilgang i syntesens to spor og

gennemgår herefter de i alt syv kernelementer i analysen ét for ét med fokus på at definere det enkelte kerneelement, fremhæve eksempler på tiltag og indsatser, der kan understøtte elementet, samt beskrive de kortsigtede resultater af at arbejde med kerneelementet. Vi starter med det fagprofessionelle spor og gennemgår derefter børne-/ungesporet.

➤ **Kapitel 5: Perspektivering:** Litteraturstudiet afrundes med en perspektivering, hvor vi sætter fokus på, hvilke videnskuller fremtidige studier med fordel kan undersøge.

2. KARAKTERISTIK AF VIDENSGRUNDLAGET

Forud for præsentationen af litteraturstudiets syntese er det væsentligt at identificere karakteristika ved den kortlagte viden, samt at sætte litteraturstudiet i relation til den bredere forebyggelseskontekst, det udspringer af. Dernæst beskriver vi kvaliteten af den kortlagte viden, hvordan vi håndterer det samlede vidensgrundlag i vores tilgang til syntesen, og dermed hvilken udsigelseskraft syntesen har.

2.1 Tre niveauer af forebyggelse på tværs af kontekster

Litteraturstudiet er baseret på en bred forståelse af forebyggelse af negativ social kontrol. Det skyldes, at der er tale om et forholdsvist nyt og ungt forsknings- og erfaringsfelt, målgruppens brede aldersspænd samt fokus på forebyggelse af negativ social kontrol på det opbyggende niveau gennem almenindsatsen. Vi tager udgangspunkt i den forståelse af forebyggelse som den samlede satspulje arbejder ud fra. Her er den forebyggende indsats opdelt i tre niveauer:

1. En opbyggende indsats, der finder sted i regi af den almindelige indsats i dagtilbud, på skoler, fritidstilbud og ungdomsuddannelser. Her arbejdes der bredt og som udgangspunkt med den samlede børne-/ungegruppe, eksempelvis som led i den almene pædagogiske praksis og undervisning. Vi har som udgangspunkt søgt på og screenet efter indsatser, der finder sted på det opbyggende forebyggelsesniveau.

2. En foregribende indsats, hvor der fokuseres på børn/unge, der vurderes at være særligt sårbare i forhold til at blive udsat for negativ social kontrol, og hvor indsatsen går tættere på individet og adresserer udfordringerne mere konkret. Vi har inkluderet en række studier, hvis indsatser opererer på det foregribende niveau. Det skyldes, at indsatser i disse studier ligeledes kan være målrettet enkelte børn/unge eller grupper af børn/unge og kan foregå i et almenregi. Indsatserne kan ligeledes både varetages af det almenpædagogiske personale og af specialister.

3. En indgribende indsats over for børn/unge, der er udsat for negativ social kontrol. Her er der tale om specialiserede indsatser, der foregår uden for normalområdet og skal varetages af en fagperson med høj grad af specialistkompetence. Der kan eksempelvis være tale om ophold og forløb på et opholdssted eller et krisecenter. Enkelte studier med indsatser på dette niveau er medtaget i det omfang, at delelementer af indsatsen kan anvendes i eller overføres til en foregribende kontekst.

Samlet set placerer alle inkluderede studier sig enten på det opbyggende eller foregribende niveau, og langt de fleste på begge eller i krydsfeltet mellem de to niveauer. Et enkelt studie inkluderer indsatser på et indgribende niveau, mens et andet går på tværs af de tre niveauer af forebyggelse.

2.2 Kvalitetsvurdering og kontekst

Der er søgt på studier og litteratur inde for de fire beskrevne områder: Dagtilbud, fritidstilbud, grundskole og ungdomsuddannelser. De inkluderede studier placerer sig som vist i tabellen nedenfor:

Tabel 2-1: Studiernes målgruppe/kontekst

Målgruppe/kontekst	Antal studier
Dagtilbud	0
Grundskolen	8
Fritidstilbud	2
Ungdomsuddannelser	4
Tværgående	10

Note: Det enkelte studie kan beskæftige sig med flere målgrupper/kontekster.

Langt størstedelen af den inkluderede litteratur beskæftiger sig med tiltag målrettet grundskole eller ungdomsuddannelser. Der er ikke identificeret og inkluderet studier, som adresserer dagtilbudskonteksten. Der er imidlertid inkluderet en række studier, som er tværgående ift. målgruppen, idet de går på tværs af aldersgrupper eller ikke beskriver en specifik institutionel kontekst.

Vi har som tidligere nævnt beskrevet arbejdet med relativt brede inklusionskriterier ift. litteraturens metodiske designs og evidensniveau. En traditionel evidens- og metodevurdering ville derfor resultere i, at stort set alle inkluderede studier blev vurderet til at have et relativt lavt metodisk niveau (se bilag 1). Derfor har vi valgt at inkludere alle typer forskningsdesigns og således vurdere studierne på realistiske betingelser. Vi har foretaget en samlet kvalitetsvurdering af hvert enkelt inkluderet studie, således at vi kan differentiere mellem, hvilket undsigelsesgrundlag der er bag det enkelte kernelement såvel som give et billede af grundlaget for den samlede syntese. Kvalitetsvurderingen af det enkelte studie er foretaget ud fra følgende kategorier, hvor 1 er den højeste kvalitet og 3 den laveste:

- 1) Forskning
- 2) Grå litteratur (Evaluering, opsamling, handleplan mv., med inddragelse af empiri)
- 3) Øvrig litteratur (Handleplaner, vejledninger, kataloger mv., uden inddragelse af empiri).

Forskning inkluderer således studier, der er udarbejdet af forskere og er publiceret i et peer reviewed tidsskrift eller gennem en forskningsinstitution. Denne kvalitetsvurdering omfatter dermed den litteratur, der umiddelbart har den højeste kvalitet og udsigelseskraft.¹

Grå litteratur inkluderer litteratur, der indeholder evalueringer, opsamlinger på indsatser og tiltag, handleplaner og lignende, og hvor konklusionerne beror på en form for empiri.

Øvrig litteratur inkluderer dokumenter af karakteren handleplaner, vejledninger, kataloger mv., men hvor der ikke indgår empirisk materiale i vurderingen af deres virkning.

¹ Der er naturligvis varians ift. kvaliteten af forskningslitteratur, men alt andet lige vurderes peer reviews, publikationsproces samt et universitet som afsenderinstitution at udgøre et minimums kvalitetsstempel.

De inkluderede studier placerer sig samlet som vist i tabellen nedenfor:

Tablet 2-2: Kvalitetsvurdering af syntesens studier

Kvalitetsniveau	Antal studier
1. Forskning	4
2. Grå litteratur	14
3. Øvrig litteratur	4

Note: Oversigten indeholder kun studier, som anvendes i syntesen.

Den samlede syntese bygger således hovedsageligt på grå litteratur, der inkluderer evalueringer, opsamlings og handleplaner, hvori der inddrages empiri. I litteraturstudiet italesættes den inddragede litteratur i alle tre kategorier som *studier*. Som læser bør man således være opmærksom på, at betegnelsen også dækker over handleplaner, vejledninger mv.

2.3 Syntese med forandringsteoretisk logik

Litteraturstudiets analyse består i en realistisk syntese på tværs af 22² af de i alt 32 studier. Syntesen er opbygget efter en forandringsteoretisk logik, der ekspliciterer koblingen mellem såkaldte kerneelementer og typer af indsatser, virkningsfulde mekanismer samt forventede resultater på kort og lang sigt.

Nedenstående tabel udfolder de forandringsteoretiske begreber yderligere.

Boks 2-1: Definition af anvendte begreber

Definition
<p>Hvad er et kerneelement?</p> <p>Et kerneelement er en betegnelse for et delelement i en indsats, som er eller forventes at være afgørende for at igangsætte den ønskede udvikling og dermed positive resultater for henholdsvis den fagprofessionelle og barnet/den unge.</p>
<p>Hvad er en mekanisme?</p> <p>En mekanisme er det, der antages at aktivere de sammenhænge mellem et kerneelement i en indsats og indsatsens resultater. En mekanisme er ikke identisk med hverken selve indsatsen eller kerneelementet i indsatsen, men er derimod en respons, som kerneelementet iværksætter hos målgruppen.</p>
<p>Hvad er en indsats?</p> <p>En indsats er et konkret tiltag, strategi, praksis, metode eller program, som er undersøgt eller belyst i et eller flere studier. De indsatser, som indgår i litteraturstudiet, er enten evalueret med positive resultater eller beror på realistiske og sandsynliggjorte forventninger herom - eksempelvis med afsæt i teoretiske indsigter og/eller viden om effekter af indsatser på andre områder, der er sammenlignelige med dette. En indsats kan fx handle om samarbejde med forældre eller bestå i en målrettet aktivitet med en gruppe af børn/unge. Vi anlægger i denne kortlægning en bred forståelse af, hvad en <i>indsats</i> kan være. Vi genkender en indsats, når der 1) adresseres en afgrænset og kendt problemstilling og målgruppe og 2) der er en grad af replicerbarhed. Dvs. at også vejledninger og guidelines målrettet fagprofessionelle, gode råd baseret på praksiserfaringer mv. anses som indsatser, for så vidt de arbejder med et formål og forebyggelse.</p>
<p>Hvad er forventede resultater?</p> <p>I syntesen anvender vi begrebet <i>resultater</i> fremfor <i>effekter</i>, da forskningsfeltet er forholdsvist umønt og der typisk ikke er gennemført undersøgelser med inddragelse af en kontrolgruppe. Desuden</p>

² De resterende studier bidrager til kapitel 3 omhandlende definitioner af negativ social kontrol.

angives resultaterne som **forventede**, idet der kun i begrænset omfang er foretaget reelle evalueringer af de indsatser som litteraturstudiet formidler. Resultaterne er således formuleret i bløde vendinger, da de ikke er skarpt afgrænsede på tværs af de inkluderede studier.

Vi har udledt syv **kernelementer**, der i følge studierne er centrale at arbejde med på de fire områder, hvis man skal understøtte forebyggelse af negativ social kontrol. Arbejdet med kernelementer (fremfor konkrete indsatser) giver mulighed for at udlede centrale principper i tilgangene til det forebyggende arbejde, der kan gå på tværs af specifikke indsatser eller metoder. De syv udledte kernelementer skal ikke betragtes som gensidigt udelukkende eller oplyst i prioriteret rækkefølge. Tværtimod kan flere af kernelementerne understøtte de samme resultater for målgruppen, men også indgå som del af eller forudsætning for hinanden. Et kerneelement kan eksempelvis være en særlig tilgang, som anvendes i arbejdet med børnene/de unge, fx facilitering af *dialog og interaktion med ligesindede*

Da den inkluderede litteratur samlet set i relation til en traditionel kvalitetsvurdering har et lavt evidensniveau med meget begrænsede empirisk testede og beskrevne effekter, er der i syntesen i høj grad tale om **forventede resultater**, der er analytisk frembragt og dermed sandsynliggør sammenhænge mellem indsatsens kernelementer og de forventede resultater.

I analysen peger vi også på en række **mekanismer**, som er de underliggende faktorer, der *aktiverer* sammenhænge mellem det givne kerneelement og resultaterne for målgruppen. Den virksomme mekanisme er altså *den respons, som aktiviteten iværksætter* hos målgruppen.

Mekanismerne omtales ikke direkte i studierne, men er udledt på baggrund af og som del af den analytiske bearbejdning af den gennemlæste litteratur. Der er tale om en analytisk tilgang, hvor de virkende mekanismer er udledt på baggrund af en kvalitativ vurdering af studierne bagvedliggende hypotese om, hvorfor indsatserne virker. Et konkret eksempel på en mekanisme kan være *aftabuisering*.

2.4 Videnssyntesens udsigelseskraft

Litteraturstudiet viser, at vidensgrundlaget om forebyggelse af negativ social kontrol er relativt umodent, endda når begrebet udfoldes og inkluderer forskellige grader af kontrol med forskellige implikationer til følge (jf. kapitel 3). Der er således ikke i nærværende sammenhæng identificeret viden af en metodisk kvalitet, der lader den følgende syntese fremhæve kausale sammenhænge eller indsatser med belæg for effekter. Der er desuden stor skævhed i forhold til, hvilke kontekster den identificerede viden har fokus på.

I lyset af ovenstående skal litteraturstudiets syntese læses med forbehold for validiteten samt generaliserbarheden af de inkluderede indsatser. Syntesens konklusioner bør omsættes i praksis med opmærksomhed på, at der ikke eksisterer et en-til-en-forhold mellem indsats og resultat, og at resultater formentlig vil variere mellem kontekster. Dette understreger vi bl.a. ved at formidle resultaterne som *forventede resultater*.

På trods af de begrænsninger, der gør sig gældende i relation til litteraturstudiet og dermed syntesens udsigelseskraft, er det vores vurdering, at der i kraft af det øgede *fokus* på

negativ social kontrol og forebyggelse heraf i praksis, særligt i de nordiske lande, findes viden baseret på fagprofessionelles erfaringer, børn og unges egne indsigter samt kvalitative evalueringer af enkelte konkrete indsatser, som er både værdifulde og vigtig at samle og arbejde videre på baggrund af. Det vurderes desuden at være en styrke, at langt de fleste inkluderede studier forholder sig til en nordisk kontekst, hvilket øger relevansen af den frembragte viden i forhold til den danske kontekst.

Der eksisterer med andre ord et fundament for fremadrettet styrkelse af viden, indsatsudvikling og mere systematisk evaluering og erfaringsudveksling, som nærværende litteraturstudie forhåbentlig kan være med til at cementere. Derudover fungerer de kvalificerende inputs, vi har fået gennem inddragelse af eksperter og praktikere, som en form for *praksisvalidering* af litteraturstudiets relevans og anvendelighed. Det er med andre ord en styrke, at den/de målgrupper, som skal bringe viden i spil og skabe forandringer i praksis, genkender og berettiger syntesens indsigter.

3. HVAD ER NEGATIV SOCIAL KONTROL?

I dette kapitel præsenteres begrebet negativ social kontrol. Afsnittet bygger på 14 inkluderede studier og rapporter omhandlende begrebet, herunder hvordan det kan komme til udtryk, hvilke motiver der kan ligge bag, samt hvem der typisk udøver og udsættes for kontrollen. Udover studierne inddrages indsigter fra kvalificeringsworkshoppen undervejs, hvor praktikere og forskere har bidraget med deres perspektiver. Nærværende kapitel er dermed en deskriptiv analyse, der ser på tværs af de nævnte kilder og ikke et decideret definitions-afsnit.

3.1 Definition af negativ social kontrol

Negativ social kontrol defineres på flere måder i litteraturen, men har det til fælles, at der fokuseres på en **adfærdsregulering** i relationen mellem to eller flere individer, samt at denne regulering **begrænser den ene parts livsudfoldelse** i større eller mindre grad. Adfærdsreguleringen kan både komme til udtryk som et subtilt pres til en bestemt adfærd, men kan ligeledes være af så indgribende karakter, at det leder til overtrædelse af grundlæggende individuelle rettigheder.

Boks 3-1: Definitioner af negativ social kontrol

Institut for Menneskerettigheder (2017)

Det forhold, at unge – især kvinder – adfærdsreguleres mhp. at beskytte familiens ære. Vi anvender begrebet om de former for kontrol og sanktioner, unge udsættes for, når disse kolliderer med eller overskrider de rettigheder, børn og unge har i Danmark ifølge menneskeretten og dansk ret.

Københavns Kommunes ekspertgruppe til forebyggelse af social kontrol (2017)

Der er tale om social kontrol, når individet gennem pres, tvang eller vold begrænses i sin livsudfoldelse og ret til at træffe selvstændige valg angående eget liv og fremtid.

Etnisk ung (www.etniskung.dk)

Social kontrol kan beskrives som adfærdsregulering, der sikrer, at bestemte normer opretholdes og ikke brydes. Når vi taler om social kontrol i æresrelaterede konflikter, handler det om en række handlinger, der i væsentlig grad hæmmer eller begrænser en persons livsudfoldelse af hensyn til familiens ære.

Dette litteraturstudie bygger på en bred forståelse af begrebet negativ social kontrol, og konkret anvendes definitionen formuleret i regeringens nationale handlingsplan for forebyggelse af æresrelaterede konflikter og negativ social kontrol (2016). Det skyldes, at litteraturstudiet har fokus på tidlig forebyggelse af negativ social kontrol, hvorfor vi befinder os på det opbyggende og foregribende niveau i forebyggelsestrekanten. Derfor beskæftiger vi os ikke udelukkende med negativ social kontrol i form af overskridelse af dansk ret, men også med de gråzoner, hvori kontrollen forekommer.

Boks 3-2: Perspektiver fra praksis

Begreber fra forskning om vold i nære relationer

Begrebet coercive control anvendes i litteraturen om vold i parforhold til at beskrive en form for psykiske vold, som offer i et voldeligt forhold kan udsættes for. Coercive control indebærer bl.a. overvågning af mobiltelefon, påklædning, spisevaner og sociale aktiviteter (Cedar Network). Den norske forsker Anja Bredal (2012) anvender ligeledes begrebet coercive control til at beskrive den psykiske vold i sager om tvangsægteskaber.

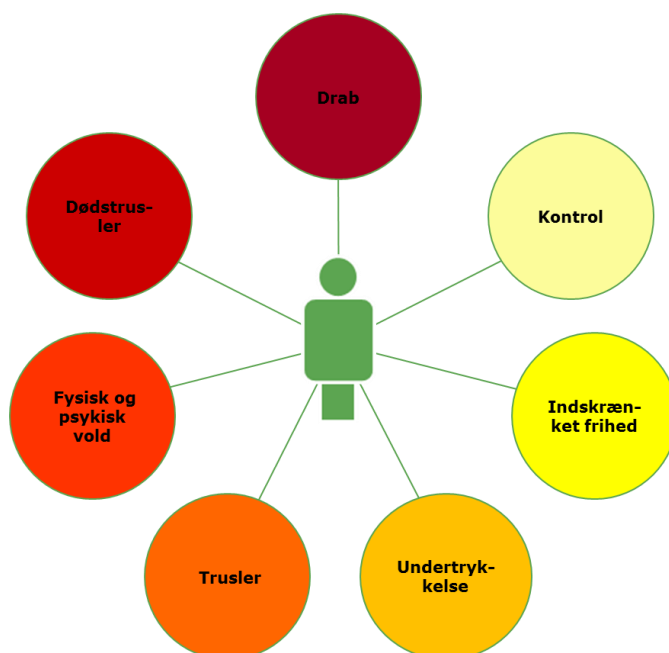
Ekspert og praktikerpanelet påpeger, at begrebet voldens kontinuum fra forskningen omkring vold i nære relationer kan bidrage til forståelse af negativ social kontrol. Voldens kontinuum anvendes til at beskrive, hvordan vold kan komme til udtryk på flere måder. Kontinuummet kan bl.a. tydeliggøre, hvordan forskellige voldsformer kendetegnes ved hovedsageligt mænds anvendelse af en lang række mere eller mindre subtile måder at kontrollere kvinder på (Sørensen 2013).

3.2 Hvordan kan negativ social kontrol komme til udtryk?

Negativ social kontrol kan komme til udtryk på flere måder og variere i form og omfang. Den mest latente og indirekte negative sociale kontrol består ofte af rygter og sladder om, hvad familie, venner eller netværk mener at have set eller kendskab til. Frygten for et dårligt rygte og den indirekte overvågning kan i den forbindelse være tilstrækkeligt til, at det opleves som adfærdsbegrænsende. Når den negative sociale kontrol bliver mere tydelig og håndgribelig, indebærer den ofte kontrol af hverdagssituationer, fx gennem overvågning af mobiltelefonen (Etnisk konsulentteam 2010), begrænsninger eller krav i forhold til påklædning samt adfærdsbegrænsninger i forhold til deltagelse i skole- og fritidsaktiviteter (Københavns Kommune 2017). Negativ social kontrol kan også omfatte kontrol af den unges livsvalg så som uddannelse, partner eller job. Eksempelvis kan familien ligge pres på den unge i forhold til at fravælge en håndværksuddannelse til fordel for en – i det minoritetsetniske netværk – prestigefyldt uddannelse som jura eller medicin, som styrker familiens ære og status (Socialstyrelsen 2014).

I litteraturstudiet anvendes ovenstående figur som et analytisk greb til at forstå, hvordan negativ social kontrol er en del af et bredere spektrum af æresrelaterede handlinger. Således illustrer figuren, hvordan forskellige former for negativ social kontrol kan udmøntes. De forskellige elementer i figuren er ikke gensidigt udelukkende og nogle elementer overskygger ikke andre. Ofte vil en type kontrol lede til andre typer af kontrol, og på den måde kan flere former for kontrol finde sted samtidigt. Som eksempel vil et individ, som udsættes for trusler, ofte opleve dette som en indskrænkning af den personlige frihed. Det vil således variere hvordan negativ social kontrol starter, hvorvidt flere former for kontrol finder sted samtidigt, samt hvorvidt kontrollen over tid udvikler sig i en mere indgribende retning, forbliver den samme eller aftager.

Figur 3-1: Oversigt over negativ social kontrol

Note: Figuren er en sammenfatning af beskrivelsen af æresrelaterede konflikter på tværs af litteraturen (Bye, Eggebø & Thunem (2016): 14; Björktomta (2008): 15; Schlütter et al. (2009a): 22; Københavns Kommune (2017): 6).

3.3 Strukturelle karakteristika forud for negativ social kontrol

Litteraturen peger på fire strukturelle karakteristika, som ofte forbindes med forekomsten af negativ social kontrol. Der er tale om patriarkalske familiestrukturer, det at have en kollektivistisk livsanskuelse, det at have en autoritær opdragelsesstil, samt det at tilhøre og færdes i minoritetsmiljøer.

Den **patriarkalske familiestruktur** er kendetegnet ved, at manden er familiens overhoved, hvorfor manden ligeledes har til opgave at opretholde en patriarkalsk orden i familien (Länsstyrelsen i Södermanlands Län 2005). Værdier som ære og skam har traditionelt en afgørende betydning i en patriarkalsk kultur og familiestruktur, hvor mandens ære er knyttet til hans evne til at støtte og beskytte familien, og kvindens ære er knyttet til hendes seksuelle dyd. Den patriarkalske familiestruktur indebærer derfor som oftest en udpræget kontrol med unge kvinders seksualitet, hvorfor det i særligt høj grad er piger, som udsættes for kontrol i denne kontekst (Darvishpour et al 2010; Als Research 2014).

Et andet strukturelt karakteristikum, som ofte kendetegner den kontekst, hvori negativ social kontrol opstår, er en **kollektivistisk livsanskuelse**. I en familie med en grundlæggende kollektivistisk livsanskuelse opfattes individet som en dybt integreret del af familiens helhed. Det betyder bl.a., at den enkeltes handlinger opfattes som hele familiens anliggende, og at adfærden således også kan påvirke familiens ære (Jensen et al 2006). Det forventes derfor, at individet er loyalt over for familien og prioriterer fællesskabets interesser højere end egne (Etnisk Konsulentteam 2010). Negativ social kontrol er således en adfærd,

som opstår på baggrund af ønsket om at beskytte familiens omdømme og ære gennem kontrol af familiemedlemmers adfærd.

I familier, hvor negativ social kontrol forekommer, er forældrenes opdragelsesstil ofte kendetegnet ved at være autoritær (Lynggaard 2010). Den **autoritære opdragelsesstil** kommer typisk til udtryk ved, at forældrene anvender en autoritær kontrol over for barnet. Autoritær kontrol er ofte baseret på trusler og fysisk afstraffelse og står på den måde i modsætning til autoritativ kontrol, hvor forældre gennem ræsonnement og forklaring forsøger at få barnet til at internalisere normer og regler.

Negativ social kontrol opstår derudover ofte i **minoritetsmiljøer**. Denne tendens kan ifølge forskning forklares med henvisning til, at især mandlige migranter kan føler sig udfordret på deres socialstatus i det land, de er flygtet eller migreret til (Bredal 2011). Mænd oplever særligt en lavere social status på baggrund af deres position på arbejdsmarkedet, og denne situation medfører, at der opstår et øget behov for at opbygge social status via andre kanaler, som fx kontrol af familiemedlemmer, der kan sikre, at familien bevarer sin ære. Samtidig kan der opstå en selvforstærkende effekt i minoritetsetniske miljøer, da familierne i disse miljøer kan opbygge status og prestige gennem opretholdelse af familiens ære (ALS Research 2014).

3.4 Hvem udsættes for negativ social kontrol?

Både piger/unge kvinder og drenge/unge mænd kan blive udsat for negativ social kontrol. Ifølge en rapport fra ALS Research oplever unge kvinder dog en langt mere omfattende negativ social kontrol end unge mænd. Samtidig har undersøgelser vist, at sanktionerne er hårdere, såfremt unge kvinder bryder normerne (Institut for Menneskerettigheder 2017; Socialstyrelsen 2014; Bredal 2011). En forklaring på dette er, at kvinderne opfattes som kulturbærere, hvorfor deres adfærd er særligt vigtig at kontrollere, da den har afgørende betydning for familiens ære (Etnisk Konsulentteam 2010; Københavns Kommune 2017; Institut for Menneskerettigheder 2017). I de tilfælde, hvor drenge eller unge mænd underlægges negativ social kontrol, er det ofte foranlediget af en mistanke om fx homoseksualitet, eller fordi drengen/manden ønsker at gifte sig med en ikke-muslim (Institut for Menneskerettigheder 2017). Derudover kan den negative sociale kontrol, drenge eller unge mænd udsættes for, være dobbeltsidet, forstået på den måde, at forældrene har stærke forventninger og krav til, at brødrene kontrollerer deres søstre, hvilket drengene oplever som kontrollerende (Bredal 2011).

Boks 3-3: Perspektiver fra praksis

Negativ social kontrol mellem familier

Ekspert- og praktikerpanelet beskriver, hvordan forældre fra forskellige familier i nogle situationer kontrollerer hinanden. Dette kan eksempelvis foregå i dagtilbudsregi, hvor nogle forældre holder øje med, hvad andre forældre giver deres børn lov til (deltagelse i børnefødselsdage, spisevaner, påklædning). Det kan også være ift., hvorvidt det overhovedet er acceptabelt, at ens barn går i dagtilbud. På den måde kan forældre, ofte i samme minoritets- og eller nærmiljø, også underlægges for negativ social kontrol.

3.5 Hvem udøver negativ social kontrol?

Det kan være komplekst at identificere, hvem der er involveret i udøvelsen af negativ social kontrol i en konkret situation. Da den negative sociale kontrol ofte udspringer af et ønske om at forhindre vanære af familien, er det dog i mange tilfælde den nære familie (forældre, søskende, onkler/tanter, fætre/kusiner), som udøver kontrol (Etnisk Konsulentteam 2010). Derudover kan den negative sociale kontrol være transnational, forstået på den måde, at slægtninge i hjemlandet indirekte kontrollerer de unge - eksempelvis ved at lægge pres på forældrene (Institut for Menneskerettigheder 2017). Det beskrives fx i en rapport fra Etnisk Konsulentteam, hvordan bedsteforældre i hjemlandet i nogle tilfælde ringer til forældre i Danmark og stiller spørgsmålstejn ved deres måde at opdrage børnene på (Etnisk Konsulentteam 2010). Kredsen af udøvere af negativ social kontrol er dog ikke kun indskrænket til personer, der har en relation til den kontrollerede, det større minoritetsnetværk, både inden for og uden for landets grænser, kan også udøve negativ social kontrol i det offentlige rum (Etnisk Konsulentteam 2010).

Boks 3-4 Perspektiver fra praksis

Negativ social kontrol i det offentlige rum

Ekspert- og praktikerpanelet fortæller, at kontrollen også kan udøves af fremmede personer. Derfor opleves kontrollen ofte latent og allestedsnærværende. Et eksempel her på er, at en gruppe unge var i teateret med en lærer, men da gruppen skulle med bussen hjem efter forestillingen, nægtede buschaufføren at tage den etniske pige med og henviste til, at "piger som dig burde ikke være ude på det her tidspunkt".

Ekspert- og praktikerpanelet fortæller også, hvordan børn/unge kan udøve negativ social kontrol over for hinanden ved fx at spørge, "hvor kommer hun fra og hvem er hendes familie?". Negativ social kontrol kan derudover opstå, når unge deler billeder af hinanden på sociale medier, da billedernes indhold eller lokation kan sætte den fotograferede i en sårbar situation overfor eksempelvis familien.

3.6 Hvilke motiver kan ligge bag udøvelsen af negativ social kontrol?

Som tidligere nævnt udgør frygten for vanære ofte et centralt motiv bag udøvelsen af negativ social kontrol. Et andet motiv i forlængelse heraf er presset fra slægten og øvrige familie-medlemmer. Når forældre vælger at kontrollere deres børn, sker dette i nogle tilfælde som reaktion på et pres fra slægtninge både i Danmark og hjemlandet samt det sociale nærmiljø (Københavns Kommune 2017). Således kan forældrenes kontrol af børnene ses som reaktion på den kontrol, de selv udsættes for, ligesom det kan være tilfældet med søskendes kontrol af hinanden eller forældres kontrol af andre forældre.

I nogle situationer er forældre, som udsætter deres børn for negativ social kontrol, præget af krigstraumer, hvilket har stor betydning for deres relation til børnene og de unge. Nogle traumatiserede forældre kan blandt andet have udfordringer ved at føle kærlighed – i yderste konsekvens over for deres børn - ligesom det kan være svært for dem at sætte sig i deres børns sted (Etnisk Konsulentteam 2010: 25).

Når forældre har et stort behov for at kontrollere deres børn og unge, kan dette også være et udtryk for en dybereliggende frygt for det omgivende samfund. Nogle minoritetsforældre har kun begrænset viden om samfundets indretning og har ofte en anden opfattelse end

majoritetsbefolkningen af, hvad god børneopdragelse er. Dette kan skabe bekymringer om, hvad børnene eksempelvis oplever og lærer i skolen (Etnisk Konsulentteam 2010). Samtidig kan oplevelsen af at være en minoritet forstærke ønsket om at bevare egne traditioner for på den måde at beskytte barnet mod storsamfundet (Lynggaard 2010).

Boks 3-5: Perspektiver fra praksis

Nysgerrighed på forskelle

Ekspert- og praktikerpanelet fortæller, at sproglige misforståelser eller kulturelle forskelle kan betyde, at forældre begrænser deres mindre eller større børn i at deltage i aktiviteter. Således kan forældrenes kontrol i nogle situationer være et udtryk for, at de er usikre på, hvad en given skole- eller fritidsaktivitet går ud på, og derfor ikke har lyst til at børnene skal deltage. I den forbindelse er det vigtigt, at man som fagprofessionel er nysgerrig på, hvad det er der er på spil og er årsagen til forældres kontrol eller forbehold.

4. TILTAG OG INDSATSER TIL FOREBYGGELSE AF NEGATIV SOCIAL KONTROL

Dette kapitel præsenterer de analytiske resultater af litteraturstudiet i en realistisk syntese udarbejdet på baggrund af tværgående analyse af 22 studier.

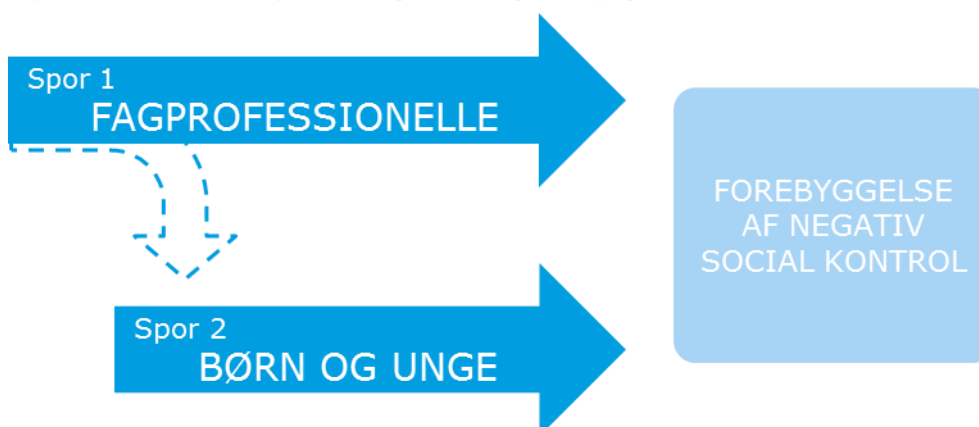
Syntesen består af to dele med fokus på to forskellige målgrupper i den forebyggende indsats mod negativ social kontrol: 1) De fagprofessionelle i dagtilbud, grundskoler, fritidstilbud og ungdomsuddannelser, som udgør vigtige *forandringsagenter* i det forebyggende arbejde, og 2) børnene og de unge, der kan blive udsat for negativ social kontrol eller som kan blive udøvere af kontrollen.

Vi har som led i udviklingen af syntesen valgt at udforme to forandringsteorier i overensstemmelse med ovenstående:

1. Én, der beskriver og visualiserer forandringslogikken for de fagprofessionelle - pædagoger, lærere og undervisere – der arbejder i henholdsvis dagtilbud, grundskolen, fritidstilbud og på ungdomsuddannelserne.
2. Én der beskriver og visualiserer forandringslogikken for de børn og unge, der går i dagtilbud, grundskolen, fritidstilbud og på ungdomsuddannelser.

De to forandringsteorier kan læses og forstås selvstændigt, men er også forbundet, idet sporet og resultaterne for de fagprofessionelle udgør en forudsætning for at kunne aktivere og arbejde med kernelementerne i forandringsteorien for børn og unge.

Figur 4-1: Sammenhæng mellem syntesens spor 1 og spor 2

I det følgende udfolder vi de to spor hver for sig, struktureret efter de henholdsvis fire og tre kernelementer, der er identificeret på spor 1 og 2. Hvert kerneelement beskrives kort, hvorefter elementets forventede resultater samt mekanismer behandles i afsnittene, *hvordan og hvorfor virker kerneelementet?* Dernæst udfolder vi, hvilke indsatser der kan bringe kerneelementet i spil i afsnittene, *hvordan kan man arbejde med kerneelementet?*

Løbende inddrages perspektiver fra ekspert- og praktikerpanelet med særligt fokus på overførbarede af litteraturstudiets indsigter. Derudover gives konkrete eksempler på nogle af de indsatser, der beskrives i litteraturen.

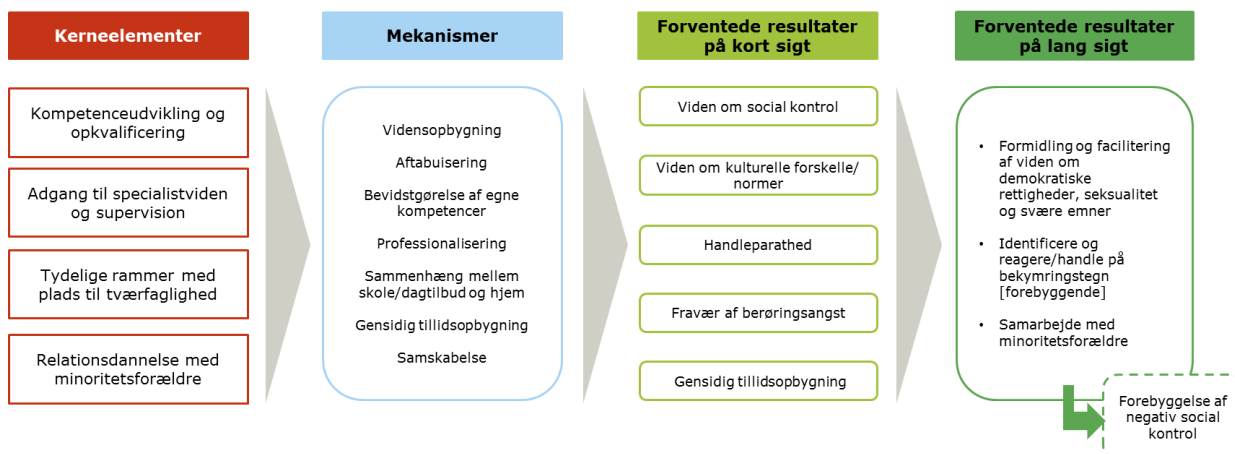
4.1 Spor 1: Fagprofessionelle

Dette afsnit indeholder en tematisk syntese for spor 1 i den samlede forandringsteori, der sætter fokus på fagprofessionelle på tværs af de fire kontekster – dagtilbud, grundskole, ungdomsuddannelser og fritidstilbud. Syntesen bygger på 18 inkluderede studier, herunder vejledninger og konkrete indsatser, som på forskellig vis behandler, hvordan fagprofessionelle kan arbejde med forebyggelse af negativ social kontrol. Indledningsvist for hvert kerneelement findes en tabel over, hvilke studier afsnittet om kerneelementet bygger på, herunder hvilken kontekst studiet omhandler, dets kvalitetsvurdering samt hvilket niveau af forebyggelse, der er primært fokus på i studiet.

De følgende afsnit beskriver fire kernelementer fremanalyseret på tværs af de 19 studier:

- Det første kerneelement, **kompetenceudvikling og opkvalificering**, handler hovedsageligt om styrkelse af fagprofessionelles egen specialviden og kompetencer i relation til kultur/kulturforskelle, negativ social kontrol og relaterede begreber samt måder at gå i dialog med børn, unge og deres forældre om disse temaer med henblik på at forebygge negativ social kontrol.
- Syntesens andet kerneelement er baseret på en række studier, der indikerer væsentligheden af **fagprofessionelles adgang til specialistviden og supervision**. Foruden selv at opbygge kompetencer, er det vigtigt at have adgang til sparring og supervision med andre, gerne specialister, med viden om forebyggelse af negativ social kontrol.
- Det tredje kerneelement, **tydelige rammer med plads til tværfaglighed**, handler om, at fagprofessionelles forebyggende arbejde mod negativ social kontrol skal understøttes af organisatoriske tiltag, eksempelvis strategi og ledelse, muligheder for tværfagligt og tværsektorielt samarbejde samt fælles handleplaner og procedurebeskrivelser.
- Det fjerde og sidste kerneelement i spor 1 er baseret på en række studier, der fremhæver **relationsdannelse med minoritetsforældre**. Det vedrører fagprofessionelles muligheder for at facilitere et godt forældresamarbejde – en ofte væsentlig forudsætning for øvrige forebyggende tiltag målrettet børnene og de unge direkte.

Figur 4-2: Forandringsteori spor 1 – fagprofessionelle

De fire elementer er i noget omfang overlappende og skal således ikke opfattes hverken isoleret eller gensidigt udelukkende, men snarere supplerende. Særligt kerneelementet vedrørende fagprofessionelles kompetenceudvikling og opkvalificering tegner sig som en overliggende for flere af de øvrige kerneelementer, der i noget omfang kan forstås som konkrete bud på, *hvad* kompetenceudviklingen skal indeholde for at ruste den fagprofessionelle til bedst muligt at udføre det forebyggende arbejde.

4.1.1 Kerneelement 1: Kompetenceudvikling og opkvalificering

En række studier peger på behovet for at styrke fagprofessionelles specifikke kompetencer, hvad angår kulturforståelse, viden om negativ social kontrol og relaterede begreber samt dialogen med børn, unge og deres forældre om dette særlige og ofte vanskelige tema. Nedenstående tabel indeholder en oversigt over de inkluderede studier, der belyser dette kernelement:

Tabel 4-1: Studier i kerneelement 1

Forfatter	Titel	Kontekst/målgruppe	Kvalitetsvurdering	Niveau af forebyggelse
Bredal et al, 2015	Et blik inn i skolen – Minoritetsrådgivere sett fra brukeres ståsted	Ungdomsuddannelser	1 – forskning	Opbyggende
Darvishpour et al, 2010	Hedersrelaterad problematik i skolan – en kunskaps- og forskningsöversikt	Grundskole	2 – grå litteratur	Opbyggende
Darvishpour et al, 2014	Honor-Related Problems in School Contexts in Sweden – theoretical perspective and prevention	Grundskole	2 – grå litteratur	Opbyggende
Etnisk Konsulentteam, Københavns Kommune, 2010	Social kontrol i etniske minoritetsfamilier	Tværgående	2 – grå litteratur	Foregribende
Københavns Kommune, Beskæftigelses- og integrationsforvaltningen, 2013	Veje til et godt ungdomsliv	Tværgående	3 – øvrig litteratur	Opbyggende
Københavns Kommune, 2017	Anbefalinger fra ekspertgruppen til forebyggelse af social kontrol	Grundskole	3 – øvrig litteratur	Opbyggende

Kvinnoforum, 2005	Manual: Honor Related Violence	Tværgående	2 – grå litteratur	Opbyggende
Lynggaard, 2010	Ligestilling og minoritetsungdom i Norden – med fokus på social kontroll	Tværgående	1 – forskning	Opbyggende
Länsstyrelsen Östergötland, 2014a	Delrapport 2 – Våga göra skillnad	Tværgående	2 – grå litteratur	Opbyggende/foregribende
Länsstyrelsen Östergötland, 2014b	Slutrapport: Vägledningsoppgøret – Våga göra skillnad	Tværgående	2 – grå litteratur	Opbyggende/foregribende
Nordisk Ministerråd, 2011	Kontrol over eget liv – inspiration til, hvordan du kan hjælpe tosprogede unge til at leve det liv, de ønsker	Tværgående	2 – grå litteratur	Opbyggende

Note: *Tværgående kontekster* forstås her som et studies berøring af mere end én af de fire aktuelle kontekster (dagtilbud, grundskole, ungdomsuddannelser og fritidstilbud). Studier, der ikke direkte angiver en specifik kontekst, er vurderet for relevans ift. de fire kontekster og på den baggrund være angivet som *tværgående*.

Hvordan og hvorfor virker kompetenceudvikling og opkvalificering?

Kompetenceudvikling af fagprofessionelle bør have fokus på at tilvejebringe minimum to typer kompetencer. For det første skal fagprofessionelle have **viden om** negativ social kontrol og forebyggelse. Grundlæggende viden er en vigtig forudsætning for, at fagprofessionelle kan blive gode formidlere og eksempelvis varetage undervisning af børn og unge med fokus på demokrati, rettigheder og seksualitet (Etnisk Konsulentteam 2010, Københavns Kommune 2017, Nordisk Ministerråd 2011). For det andet skal kompetenceudviklingen give den fagprofessionelle **handlekompetencer** i forhold til konkret at håndtere negativ social kontrol i praksis. Når den fagprofessionelles kompetencer styrkes, kan det bl.a. være med til at imødegå eventuel berøringsangst i relation til temaet om negativ social kontrol, der ellers kan virke som en stopper for handling af forskellig karakter – også opbyggende handling forstået som det at turde sætte emnet på dagsordenen i dialogen med børn, unge og deres forældre. Handlekompetencer er således relevante i alle dele af det forebyggende arbejde. Den fagprofessionelles opbygning af grundlæggende viden og kompetencer i relation til negativ social kontrol kan anvendes såvel opbyggende som foregribende og indgribende (Etnisk Konsulentteam 2010, Københavns Kommune 2013, Länsstyrelsen Östergötland 2014a, Länsstyrelsen Östergötland 2014b).

Der kan på tværs af studierne fremhæves en pointe om, at kompetenceudvikling ikke udelukkende handler om tilvejebringelse af nye kompetencer, men også kan bestå i at sætte fokus på *eksisterende* kompetencer på nye måder. Kompetenceudvikling og opkvalificering, hvad angår negativ social kontrol, bør således ses i relation til og inden for rammen af den øvrige, almene interaktion, fagprofessionelle har med børn, unge og deres forældre. Det forebyggende arbejde foregår med andre ord i vidt omfang i en allerede kendt kontekst og bør således også tage afsæt i den allerede gode og effektive pædagogiske og didaktiske praksis.

Boks 4-1: Perspektiver fra praksis

God generel praksis må ikke blive en sovepude

Praktiker- og ekspertpanelet lægger vægt på, at den fagprofessionelles eventuelle berøringsangst i relation til temaet om negativ social kontrol kan imødegås ved at sætte fokus på, at det opbyggende

arbejde som institutionerne laver taler ind i alle fagprofessionelles praksis. Deltagerne påpeger imidlertid også, at dette ikke må blive en sovepude, og at en generel kompetenceudvikling derfor er positivt. Fagprofessionelle har med andre ord behov for at supplere og bygge oven på deres generelle praksis med specifik viden og kompetencer, og ser dermed et stort potentiale for overførbare af kerneelementet vedrørende kompetenceudvikling og opkvalificering.

Hvordan kan man arbejde med kompetenceudvikling og opkvalificering?

De inkluderede studier beskriver kun i begrænset omfang, *hvordan* kompetenceudvikling og opkvalificering i relation til forebyggende arbejde mod negativ social kontrol kan eller bør foregå. Det er imidlertid sandsynligt, at denne specifikke kompetenceudvikling kan udfolde sig inden for rammerne af øvrig kompetenceudvikling for denne målgruppe, eksempelvis på professionshøjskoler, ved foredragsholdere eller i regi af forskellige kursusudbydere. Desuden viser en svensk erfaringsopsamling på et vejledningsprojekt som led i handlingsplanen for at forebygge og forhindre, at unge bliver gift mod deres vilje (2009), at fagprofessionelle oplever kompetenceudvikling i form af en kombination af skriftlig og interpersonel vejledning og sparring som givende (Länsstyrelsen Östergötland 2014b).

Studierne peger på forskellige grader af formalisering af kompetenceudviklingen af fagprofessionelle. I det følgende fremhæves eksempler på tre grader af formalisering af kompetenceudviklingstilbuddet.

Studier beskriver et **formelt** og meritgivende uddannelses tilbud til pædagoger og lærere i skolevæsenet i Sverige, for hvem forebyggende arbejde mod negativ social kontrol er relevant. Tilbuddets formål er at styrke fagprofessionelles viden og derigennem bidrage til øget professionalisering på området (Darvishpour et al 2010, Darvishpour et al 2014, Lynggaard 2010).

Boks 4-2: Eksempel – Efteruddannelse i Sverige

Efteruddannelse af professionelle i Sverige

I Sverige udbyder Länsstyrelsen Östergötland kompetenceudvikling med fokus på æresrelateret vold i hele landet. Kompetenceudviklingen er målrettet professionelle, der i forskellige kontekster arbejder med mennesker udsat eller i fare for æresrelateret vold.

Formålet med kompetenceudviklingen er at udvikle ny viden og rutiner, som kan bruges i det konkrete arbejde med bl.a. at forebygge æresrelateret vold rettet mod børn og unge i skolerne. Bl.a. udbydes kurset *Hedersrelaterad problematik – om skolans ansvar och möjligheter* specifikt målrettet skoleledere på grundskole- og gymnasieniveau.

Formålet med dette kursus er:

- At øge skolelederens viden om forskellige perspektiver, som æresrelaterede problematikker rummer.
- At udvikle skolelederens bevidsthed om egne og medarbejderes opfattelser og forestillinger om æresrelaterede problematikker.
- At gøre skoleledere i stand til at handle på æresrelaterede problematikker, herunder at sikre børnekonventionen samt at sikre børn og unges ret til undervisning og ret til et liv uden krænkelser.
- At skærpe skolelederens blik for elevers sårbarhed.

- At sikre, at skoleledere får skabt et beredskab til at vurdere og handle i akutte situationer.

Kurset foregår som et 4-dages kursus (2x2 dage) online. Kurset er udviklet af Skolverket i samarbejde med en række universiteter.

Kurset er afholdt af 35 omgange med omkring 725 skoleledere i alt.

Kilder: Darvishpour et al 2010, Darvishpour et al 2014, Lynggaard 2010.

Et andet studie består af et **konkret redskab til at styrke viden og kompetencer** om æresrelateret vold (Kvinnoforum, 2005). Her er der, sammenlignet med det formelle uddannelsesstilbud i Sverige, således tale om et mindre formelt tiltag, der kan styrke kompetencer og virke opkvalificerende på et mere lokalt niveau. Anvendelse af en manual anbefales at ske ved en træner/facilitator, som har sat sig godt ind i det samlede materiale. Dette kræver således en ledelsesmæssig prioritering og koordinering af kompetenceudvikling.

Boks 4-3: Eksempel – Manualen *Honor Related Violence*

Manual til lokal opkvalificering

Manualen har til formål at formidle viden og konkrete arbejdsmetoder til forebyggelse af æresrelateret vold hos frontpersonale, herunder primært inden for politiet, sociale myndigheder, skoler og sundhedsvæsen. Manualen er bygget op omkring 11 temaer:

1. Introduktion til at arbejde med æresrelateret vold
2. Køn
3. Empowerment
4. Patriarkalske magtstrukturer og vold
5. Sociokulturel kontekst, værdier og normer
6. Forståelse for konceptet om ære
7. Æresrelateret vold og seksualitet
8. Indikationer, risikovurdering og støtte
9. Copingstrategier
10. Æresrelateret vold, fattigdom og social inklusion
11. Tværsektorielt samarbejde.

Hvert tema indeholder en eller flere *lectures*, som er en præsentation af forskellige emner inden for det overordnede tema, herunder råd og anbefalinger til, hvordan man kan arbejde med emnet samt baggrund for emnet og relevans i forhold til æresrelateret vold. Derudover indeholder hvert tema en række øvelser til, hvordan man konkret kan arbejde med de forskellige emner. Til øvelserne er desuden udviklet konkret materiale, der kan printes og anvendes direkte.

Kilde: Kvinnoforum, 2005.

Boks 4-4: Perspektiver fra praksis

Den manualbaserede tilgang er mindre overførbart

I praksis vil en generisk manual sjældent have den store gennemslagskraft i ekspert- og praktikerpanelets øjne. Det handler især om, at forebyggende arbejde generelt beror på gode relationer til målgruppen, som ikke kan "sættes på formel". Panelet er dog enige om, at manuals indsigter kan inspirere og forstås som *gode råd og forslag* til greb i det forebyggende arbejde.

Det tredje eksempel på kompetenceudvikling består i **etablering af en kompetenceplatform**: En digital platform, hvor den enkelte på egen foranledning kan opsøge viden om forebyggelse, negativ social kontrol og relaterede emner (Nordisk Ministerråd 2011). Platformen kan være lokal eller etableres som et fælles initiativ på tværs af skoler, kommuner og endda landegrænser. I det pågældende studie, der formulerer kompetenceplatformen som en anbefaling til styrket forebyggende arbejde, er der endvidere stærkt fokus på at formidle viden om tværgående samarbejde mellem frivillige organisationer og forvaltninger, der arbejder med børn, unge og negativ social kontrol.

4.1.2 Kerneelement 2: Adgang til specialistviden og supervision

Fagprofessionelles adgang til sparring, rådgivning og supervision med specialister med særlige kompetencer handler om at skabe sikkerhed for, at fagprofessionelle ikke står alene med den opgave, der ligger i at forebygge negativ social kontrol. En række studier berører betydningen af specialistviden, ofte i relation til eller i kombination med den fagprofessionelles kompetenceudvikling (Bredal et al 2015, Lynggaard 2010, Københavns Kommune 2017, Steen-Johnsen et al 2010 & 2011).

Tabel 4-2: Studier i kerneelement 2

Forfatter	Titel	Kontekst/ målgruppe	Kvalitetsvurdering	Niveau af forebyggelse
Bredal et al, 2015	Et blik inn i skolen – Minoritetsrådgivere sett fra brukeres ståsted	Ungdomsuddannelser	1 – forskning	Opbyggende
Lynggaard, 2010	Ligestilling og minoritetsungdom i Norden – med fokus på sosial kontroll	Tværgående	1 – forskning	Opbyggende
Steen-Johnsen et al, 2010	Handlingsplan mot tvangsegteskap: evaluering av utvalgte tiltak	Ungdomsuddannelser	2 – grå litteratur	Opbyggende
Steen-Johnsen et al, 2011	Offentlig innstats mot tvangsekteskab – Sluttrapport – evaluering av handlingsplanen mot tvangsekteskab	Ungdomsuddannelser	2 – grå litteratur	Opbyggende
Københavns Kommune, 2017	Anbefalinger fra ekspertgruppen til forebyggelse af social kontrol	Grundskole	3 – øvrig litteratur	Opbyggende

Note: *Tværgående kontekster* forstås her som et studies berøring af mere end én af de fire aktuelle kontekster (dagtilbud, grundskole, ungdomsuddannelser og fritidstilbud). Studier, der ikke direkte angiver en specifik kontekst, er vurderet for relevans ift. de fire kontekster og på den baggrund være angivet som *tværgående*.

Hvordan og hvorfor virker det at have adgang til specialistviden og supervision?

Målet med at stille specialistviden og supervision til rådighed for fagprofessionelle lægger sig tæt op ad målene med kompetenceudvikling, som er beskrevet ovenfor. De fagprofessionelles viden om kultur, negativ social kontrol og relaterede emner skal styrkes, og de skal kunne imødegå en eventuel berøringsangst i forhold til at handle, både når det kommer til at sætte temaet på dagsordenen, og når det kommer til at håndtere konkrete

bekymringstegn hos børn og unge i praksis. Forskellen mellem det foregående og nærværende kerneelement er imidlertid, at målsætningerne opnås i **relationen mellem to eller flere parter**, der sammen kan gå i dialog om tvivlsspørgsmål og opgaveløsning. Differentieringen mellem den fagprofessionelles egne og udefrakommende kompetencer er med andre ord væsentlig, idet denne skaber et rum for fælles refleksion om såvel kompetencer som konkrete eksempler fra den fagprofessionelles praksis (Bredal et al 2015).

Sparring og supervision kan i generel forstand bidrage til at afklare tvivlsspørgsmål, kaste nyt lys på temaer og opgaver samt skabe en oplevelse af mestring hos den, der modtager sparringen.

Hvordan kan man arbejde med adgang til specialistviden og supervision?

Studierne fortæller om forskellige former for supportenheder, hvor fagprofessionelle kan henvende sig og drøfte generelle problematikker og konkrete sager med andre, herunder eksperter på området. Et fremherskende eksempel i den norske litteratur er de minoritetsrådgivere, der endvidere er evalueret med positive resultater som en del af evalueringen af handlingsplanen mod tvangsægteskaber (Bredal et al 2015, Lynggaard 2010).

Boks 4-5: Eksempel – Norske minoritetsrådgivere

Minoritetsrådgivere på norske ungdomsuddannelser

På udvalgte gymnasier og ungdomsuddannelser i Norge med en høj andel af minoritetsunge har man ansat *minoritetsrådgivere*. Rådgiverne blev ansat som led i den norske handlingsplan mod tvangsægteskaber (2008-2011) og har særligt fokus på denne problematik samt familiebaseede æresproblematikker.

Minoritetsrådgiverne har en række forskellige opgaver og rådgiver både elever, undervisere og forældre (opgaver relateret til elever findes under kerneelementet *vejledning og rådgivning ved professionelle*). Rådgiverne skal i relation til skolen, undervisere og forældre:

- Danne elev- og forældrenetværk
- Indgå i dialog med forældre i enkeltsager og i grupper og generelt stå til rådighed for forældre, der henvender sig
- Øge kompetencer med hensyn til tvangsægteskaber og relaterede problematikker i gymnasiet, ungdomsuddannelser og hos skolernes samarbejdspartnere, herunder vejlede lærere, sundhedsplejersker og pædagogisk personale på skolerne.
- Udvikle rutiner på skolerne til forebyggelse og håndtering af problematikker om tvangsægteskaber
- Bidrage til tættere samarbejde mellem skolen, det offentlige hjælpeapparat og frivillige organisationer.

Konkret kan minoritetsrådgivere yde støtte ift. følgende emner i relation til *forældrene*:

- Spørgsmål til barnets skolehverdag
- Ekstra opfølgning på deres barn
- Råd og vejledning ift. generationskonflikter
- Integrationsudfordringer.

Kilder: Bredal et al 2015, Lynggaard 2010.

På de norske ungdomsuddannelser, der har haft minoritetsrådgivere tilknyttet, oplever skoleledere og pædagogisk personale først og fremmest, at vejlederne udgør en ressource med

spidskompetencer inden for ekstrem kontrol, men også med vigtig viden og kompetencer i relation til integration, migration og mangfoldighed mere generelt. Rådgivernes tilstedeværelse på skolerne bidrager til en løbende og uformel opkvalificering af personalet og føder således også ind i kerneelement 1 (Bredal et al 2015).

Boks 4-6: Perspektiver fra praksis

Udefrakommende sparring skal være tæt på den faglige praksis

Generelt fremhæver ekspert- og praktikerpanelet, at det er en fordel, at viden og kompetencer vedrørende forebyggelse af negativ social kontrol er spredt mellem medarbejdere på institutionen. I den forstand har kerneelementet vedrørende kompetenceudvikling og opkvalificering umiddelbart større overførbare potentiale end kerneelementet om adgang til specialistviden og supervision. Dog fremhæver flere, at en kombination og gensidig supplering af egne og andres kompetencer på området, generelt er en fordelagtig tilgang til arbejdet i praksis.

Når medarbejderne skal have udefrakommende sparring, er det derudover vigtigt, at specialister og supervisor selv har erfaringer fra praksis og baserer deres rådgivning på konkrete eksempler foruden henvisninger til eventuel forskningsbaseret viden. Det er med andre ord væsentligt at skabe legitimitet i sparringsrelationen, så fagprofessionelle oplever at få relevante og anvendelsesorienterede inputs til deres praksis.

4.1.3 Kerneelement 3: Tydelige rammer og plads til tværfaglighed

En række studier omhandlende det forebyggende arbejde på skoler samt ungdomsuddannelser behandler direkte eller indirekte betydningen af understøttende rammebetingelser udgjort af elementer vedrørende bl.a. organisering, tværfagligt samarbejde, strategi og ledelse (Länsstyrelsen Östergötland 2008, Københavns Kommune 2010, Københavns Kommune 2017, Nordisk Ministerråd 2011, Paulsen et al 2011, Skolverket 2010)

Tabel 4-3: Studier i kerneelement 3

Forfatter	Titel	Kontekst/ målgruppe	Kvalitets- vurdering	Niveau af forebyg- gelse
Etnisk Konsulentteam Københavns Kommune, 2010	Social kontrol i etniske minoritetsfamilier	Tværgående	2 – grå litteratur	Foregribende
Länsstyrelsen Östergötland, 2008	Om Våld i Hederns Namn	Grundskole	3 – øvrig litteratur	Opbyggende
Länsstyrelsen Östergötland, 2014a	Delrapport 2 – Våga göra skillnad	Tværgående	2 – grå litteratur	Opbyggende/foregribende
Nordisk Ministerråd, 2011	Kontrol over eget liv – inspiration til, hvordan du kan hjælpe tosprogede unge til at leve det liv, de ønsker	Tværgående	2 – grå litteratur	Opbyggende
Skolverket, 2010	Till rektor: Hedersrelateret våld och förtryck – Skolans ansvar och möjligheter	Tværgående	3 – øvrig litteratur	Opbyggende

Note: *Tværgående kontekster* forstås her som et studies berøring af mere end én af de fire aktuelle kontekster (dagtilbud, grundskole, ungdomsuddannelser og fritidstilbud). Studier, der ikke direkte angiver en specifik kontekst, er vurderet for relevans ift. de fire kontekster og på den baggrund være angivet som *tværgående*.

Hvordan og hvorfor virker tydelige rammer og tværfaglighed?

Som navnet på kerneelementet antyder, er der tale om forhold og forudsætninger, der kan berige de øvrige vigtige elementer i fagprofessionelles forebyggende arbejde. Tydelige rammer virker ved at bidrage til professionalisering af tilgangen til og ikke mindst samarbejdet i det forebyggende arbejde mod negativ social kontrol.

Studierne peger overordnet set på tre temaer vedrørende rammebetingelser, der på hver deres måde bidrager til professionalisering af indsatsen. For det første beskriver flere studier betydningen af, at skolen etablerer **klare rutiner og handleplaner**, der kan skabe systematik og struktur i de fagprofessionelles forebyggende arbejde. Når den enkelte har viden om sit eget og andres ansvar samt de eksisterende muligheder for opbyggende, foregribende og indgribende tiltag, er det med til både at sikre, at det forebyggende arbejde udføres med kvalitet og konsistens, og at den enkelte fagprofessionelle oplever sig kompetent til at løfte opgaven (Länsstyrelsen Östergötland 2014a, Länsstyrelsen Östergötland 2014b, Nordisk Ministerråd 2011, Paulsen et al 2011, Skolverket 2010).

Det andet tema, der relaterer sig til rammerne om det forebyggende arbejde, omhandler væsentligheden af både **tværfagligt og tværsektorielt samarbejde** mellem den fagprofessionelle og andre aktører i og uden for skolen. For at nå ind til børn, unge og forældre, der eksempelvis kan have udfordringer med at falde til og integrere sig i en ny kulturel kontekst, har det stor betydning at skabe en helhedsorienteret indsats, hvor flere fagpersoner eksempelvis støtter op om de samme hovedbudskaber og indsigter vedrørende rettigheder, trivsel, uddannelse mv. Et studie nævner eksempelvis betydningen af både sundhedsplejerskens og studievejlederens vigtige roller, fordi disse instanser på skolen har et andet udgangspunkt end underviseren for at gå i dialog med både barnet eller den unge og dennes forældre (Skolverket 2010). I et andet studie, som indeholder anbefalinger fra praksis vedrørende tiltag i det forebyggende arbejde, er der ligeledes fokus på at skabe gode muligheder for samarbejde mellem fagligheder, eksempelvis på tværs af skolen og frivillige organisationer samt flere offentlige forvaltninger (Nordisk Ministerråd 2010).

Det tredje omdrejningspunkt i studierne, som føder ind til kerneelementet om tydelige rammer og tværfaglighed, handler om **ledelse og prioritering**. For at fagprofessionelle kan yde en forebyggende indsats af høj kvalitet, samtidig med, at de varetager almene opgaver i deres praksis, og for at strategi, rutiner og handleplaner kan virkeliggøres, er der med andre ord behov for, at temaet sættes på skolens strategiske dagsorden. Flere studier understreger i relation hertil, at målrettet forebyggende arbejde – fx i form af forældresamarbejde, drøftelser i netværk og samarbejde med andre fagligheder – kræver ressourcer i form af både tid og prioritering af kompetenceudvikling, jf. kerneelement 1 (Länsstyrelsen Östergötland 2008, Skolverket 2010).

Hvordan kan man skabe tydelige rammer med plads til tværfaglighed?

Etablering af rutiner på skolen kan både munde ud i mindre specifikke handleanvisninger og i konkrete arbejdsgangsbeskrivelser. Faste rutiner kan desuden tage afsæt i virkningsfulde pædagogiske metoder, der ved kollektiv anvendelse blandt medarbejderne på skolen kan strukturere den fælles forebyggende indsats. Et eksempel på et sådant redskab er *Kultogrammet* (Etnisk Konsulentteam 2010).

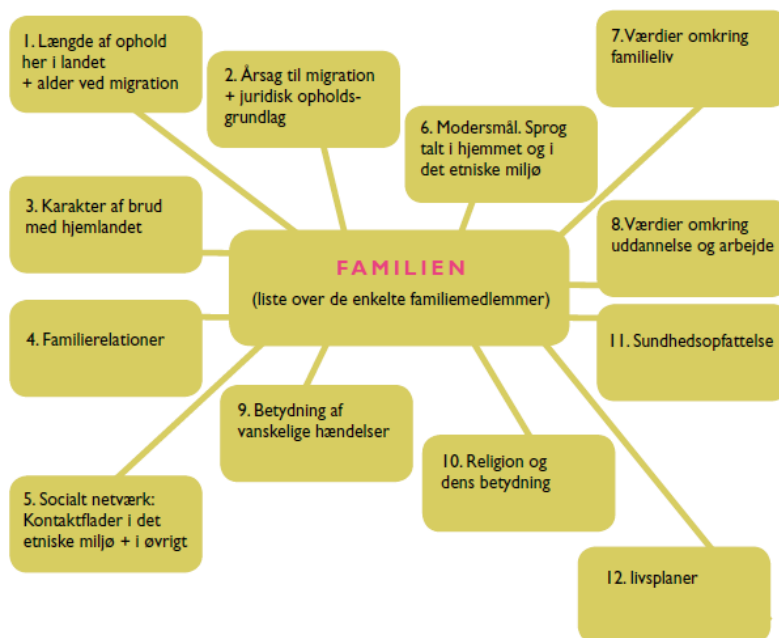
Boks 4-7: Eksempel – "Kulturagrammet"

"Kulturagrammet"

Lektor ved Institut for sociologi, socialt arbejde og organisation ved Aalborg Universitet, Marianne Skytte, har i sin bog "Etniske minoritetsfamilier" (2007) udviklet et værktøj kaldet kulturagrammet (Skytte 2007:91 (i Etnisk Konsulentteam 2010)). Det er en guide til, hvad det er vigtigt at spørge ind til, når man arbejder med etniske minoritetsfamilier. Ved at bruge kulturagrammet kan man få et mere nuanceret og holistisk billede af familiens livssituation, og det kan hjælpe til ikke at drage forhastede konklusioner.

Brugen af kulturagrammet kan give fagprofessionelle nye forståelser og erkendelser i komplekse familiesager og dermed nye ideer til konkrete handlemuligheder.

Etnisk Konsulentteam i Københavns Kommune har udviklet deres egen version af kulturagrammet, som er målrettet i forhold til sager om social kontrol. Udgangspunktet er en opstilling af alle familied medlemmer, så man får et overblik over, hvem der har betydning for familien.

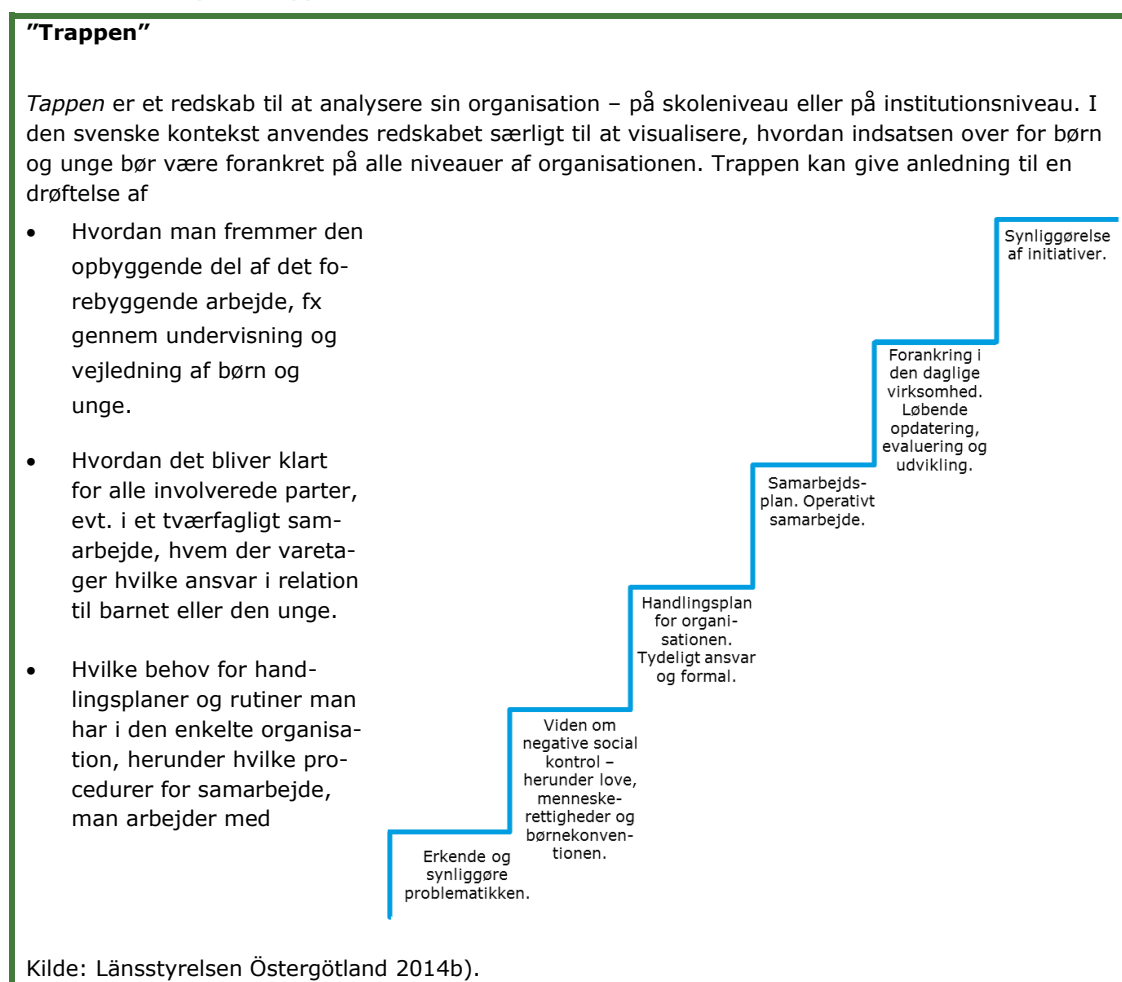
Kilde: Etnisk Konsulentteam 2010.

Organiseringen af det tværfaglige og tværsektorielle samarbejde mellem fagprofessionelle i og uden for skolen beror først og fremmest på lokale organiseringsformer og øvrigt samarbejde vedrørende andet end forebyggelse af negativ social kontrol. Der kan imidlertid fremhæves konkrete eksempler og anbefalinger i studierne om bl.a., at den enkelte skole bør have en socialrådgiver tilknyttet, som kan vejlede både fagprofessionelle og elever. Et lokalt *ressourceteam* med specifikt ansvar for at drive det forebyggende arbejde mod negativ social kontrol kan derudover være en måde at sikre arbejdets kontinuitet og forankring. Desuden har det afgørende betydning, at fagprofessionelle har viden om, hvem de skal rette kontakt til, hvis der opstår behov for især indgribende indsatser. Her kan et ressource team

også spille en vigtig rolle, ligesom løbende dialog og samarbejde med en familiekonsulent i kommunen kan være en fordel (Københavns Kommune 2010, Nordisk Ministerråd 2011).

I studierne er der ikke eksempler på, hvordan bestemte ledelsesmæssige tiltag udfolder sig og går forud for konkrete indsatser udført af fagprofessionelle. Eksemplerne handler snarere om, at ledelsen, som ansvarlig for skolens formål om bl.a. at forebygge negativ social kontrol, skal afstedkomme de øvrige dimensioner af de understøttende rammer – rutiner og handleplaner samt et muligt rum for samarbejde mellem skolens personale og øvrige aktører i det forebyggende arbejde (Länsstyrelsen Östergötland 2008). I en svensk evaluering fremhæves dog et konkret eksempel på, hvordan en kommunal organisation kan foretage en analyse af egen parathed i forhold til at arbejde med forebyggelse af æresrelateret vold (Länsstyrelsen Östergötland 2014b). Redskabet udgøres af en trappe bestående af flere organisatoriske niveauer, på hvilke det forebyggende arbejde bør aktualiseres og arbejdes aktivt med.

Boks 4-8: Eksempel - Trappen

Note: Figuren af trappen er en fri gengivelse og tilpasning efter Länsstyrelsen Östergötland 2014b.

4.1.4 Kerneelement 4: Relationsdannelse med minoritetsforældre

Det gode samarbejde med forældre til børn og unge med anden minoritetsetnisk baggrund er en central, selvstændig målsætning i det forebyggende arbejde, fordi det gode forældre-samarbejde har en positiv afsmittende effekt på den fagprofessionelles direkte samarbejde med og indsats over for børnene og de unge. Gode relationer på tværs af fagprofessionelle, forældre og børn og unge er med andre ord gensidigt påvirkende og faciliterende for den samlede forebyggende indsats. Et studie omhandlende opbyggende indsatser i skolen understreger, at det kan være en god idé at fortælle barnet eller den unge om, hvordan og hvornår skolen kommunikerer med hendes eller hans forældre og med hvilket formål – et eksempel på, at det kan virke befordrende for de forskellige samarbejdsrelationer at praktisere åbenhed og inklusion (Länsstyrelsen Östergötland 2016).

Målet om det gode forældresamarbejde afstedkommer et kernelement vedrørende den fagprofessionelles aktive indsats for at etablere dette samarbejde. I nærværende sammenhæng og med afsæt i en række studier forstås dette som en grundlæggende relationsdannelse i tæt kombination med styrkelse af fagprofessionelles interkulturelle kompetencer, jf. kerneelement 1 (Etnisk Konsulentteam 2010, Københavns Kommune 2013, Københavns Kommune 2017, Länsstyrelsen Östergötland 2016, Nordisk Ministerråd 2011, Paulsen et al 2011, Jensen et al 2006, Skolverket 2010).

Table 4-4: Studier i kerneelement 4

Forfatter	Titel	Kontekst/ målgruppe	Kvalitets- vurdering	Niveau af forebyg- gelse
Københavns Kommune, Etnisk Konsulentteam, 2010	Social kontrol i etniske minoritetsfamilier	Tværgående	2 – grå litteratur	Foregribende
Københavns Kommune, Beskæftigelses- og integrationsforvaltningen, 2013	Veje til et godt ungdomsliv	Tværgående	3 – øvrig litteratur	Opbyggende
Københavns Kommune, 2017	Anbefalinger fra ekspertgruppen til forebyggelse af social kontrol	Grundskole	3 – øvrig litteratur	Opbyggende
Länsstyrelsen Östergötland, 2014a	Delrapport 2 – Våga göra skillnad	Tværgående	2 – grå litteratur	Opbyggende/foregribende
Länsstyrelsen Östergötland, 2014b	Slutrapport: Vägledningsoppdraget – Våga göra skillnad	Tværgående	2 – grå litteratur	Opbyggende/foregribende
Länsstyrelsen Östergötland, 2016	Kartläggning föräldrastöd – slutredovisning	Tværgående	2 – grå litteratur	Opbyggende/foregribende
Nordisk Ministerråd, 2011	Kontrol over eget liv – inspiration til, hvordan du kan hjælpe tosprogede unge til at leve det liv, de ønsker	Tværgående	2 – grå litteratur	Opbyggende
Paulsen et al, 2011	Æresrelateret ekstrem kontrol – dilemmaer og udfordringer	Tværgående	2 – grå litteratur	Opbyggende

Jensen et al, 2006	Indsatser mod æresrelateret vold – en undersøgelse af indsatsen i seks europæiske lande	Tværgående	1 – forskning	Foregribende/indgribende
Skolverket, 2010	Till rektor: Hedersrelateret våld och förtryck – Skolans ansvar och möjligheter	Tværgående	3 – øvrig litteratur	Opbyggende

Note: *Tværgående kontekster* forstås her som et studies berøring af mere end én af de fire aktuelle kontekster (dagtilbud, grundskole, ungdomsuddannelser og fritidstilbud). Studier, der ikke direkte angiver en specifik kontekst, er vurderet for relevans ift. de fire kontekster og på den baggrund være angivet som *tværgående*.

Hvordan og hvorfor virker relationsdannelse med minoritetsforældre?

På tværs af studierne fremstår to indsigter om, hvad relationsdannelsen med minoritetsforældre skal fokusere på for at understøtte godt forældresamarbejde, der desuden kan virke forebyggende i forhold til negativ social kontrol. For det første er det givende for relationen, når den fagprofessionelle **viser forståelse for forældrene**, deres situation og ikke mindst deres ønsker og ambitioner for deres børn og unge (Etnisk Konsulentteam 2010). Forældre vil i udgangspunktet deres børn det bedste, men måden, dette kommer til udtryk på, kan variere mellem kulturer og individer. Det kan være vanskeligt at kommunikere sine gode intentioner, når man som forældre er "nye" i en kulturel sammenhæng. Derfor må den fagprofessionelle tage ansvar for at vise forældrene, at der fx i dagtilbuddet er en grundlæggende forståelse for, at de har de bedste intentioner for deres børn og ønsker at fremme børnenes muligheder i livet. Det kan endvidere virke befordrende for forældresamarbejdet, når fagprofessionelle "forstørrer" barnet eller den unge for forældrene, så de oplever, at deres barn bliver set og endvidere klarer sig godt i sociale og faglige sammenhænge (Etnisk Konsulentteam 2010).

Boks 4-9: Perspektiver fra praksis - forældresamarbejde

Fokus på faglighed er vigtigt i dialogen med forældre

Forældre er som oftest interesserede i, at deres børn og unge klarer sig fagligt godt i skolen. Det gælder ikke mindst for forældre til børn og unge, som er nye i det danske skolesystem og derfor kan have udfordringer med eksempelvis tilegnelse af sprog samtidig med den faglige læring. Derfor påpeger deltagerne i kvalificeringsworkshoppen vigtigheden af at sætte eksplicit fokus på faglighed, når skolens personale taler med minoritetsforældre.

Fokus på faglighed imødekommer for det første forældrenes efterspørgsel efter information, og for det andet kan argumenter om faglig udvikling være stærke i relation til emnet om negativ social kontrol. Barnet eller den unge har brug for frihed og lige vilkår med andre elever for at opnå de bedste forudsætninger for at tilegne sig ny viden og færdigheder. Det kan konkret handle både om deltagelse i fagene og om deltagelse i fællesskabet i klassen, fx i forbindelse med lejrture. Dertil påpeges det, at det er vigtigt at have løbende forældresamarbejde- og kontakt, således at forældrene ikke oplever at de kun kontaktes ved konkrete problemer.

Flere studier lægger for det andet vægt på **imødekommende dialog** med minoritetsforældre (Etnisk Konsulentteam 2010, Københavns Kommune 2013, Københavns Kommune 2017, Nordisk Ministerråd 2011, Paulsen et al 2011). Dialogen skaber tryghed og gensidig forståelse – et fundament for at skabe godt samarbejde. I et studie, der lister konkrete, eksempelbaserede udfordringer, som henholdsvis skoler og klubtilbud kan opleve i relation til unge med minoritetsbaggrund, er det en gennemgående pointe, at forståelse gennem dialog

med forældre er første og vigtigste skridt i løsningen af udfordringerne (Københavns Kommune 2013). Dialog, gensidighed og fælles forståelse skaber endvidere tillid og 'afmystificerer' det danske system for forældrene.

Dialogen bør indeholde proaktiv og grundig information om barnets eller den unges aktiviteter i eksempelvis skolen, samt imødekomende invitationer til, at forældre lytter til skolens oplevelse af den unge – herunder den unges reaktioner på eksempelvis at være ekskluderet fra et fællesskab i form af undervisning. Flere studier formidler en pointe om, at skolen må søge at tilvejebringe en relation, der for forældrene betyder, at de kan få tilstrækkelig og korrekt information om deres børns dagligdag og aktiviteter. Brug af tolk kan ofte være en god måde og endvidere en vigtig forudsætning for at gennemføre selve dialogen (Länsstyrelsen Östergötland 2016, Etnisk Konsulentteam 2010, Københavns Kommune 2013, Københavns Kommune 2017, Nordisk Ministerråd 2011, Paulsen et al 2011).

Boks 4-10: Perspektiver fra praksis

Elevers alder – en særlig udfordring for forældresamarbejde på ungdomsuddannelserne

Mange unge fylder 18 år, inden eller mens de går på en ungdomsuddannelse, og efter dette tidspunkt må skolen ikke længere kontakte den unges forældre uden samtykke fra den unge. Hvis der er et særligt stort behov for at involvere elevens forældre af hensyn til elevens trivsel og udvikling, påpeger eksperter- og praktikerpanelet at kan det være en god at lave konkrete aftaler med eleven om, hvad forældrene involveres i, så eleven fornemmer, at skolen er hendes eller hans 'medspiller' og ikke ønsker at udlevere eleven. Dertil anbefales det, at have ansigt til ansigt-kontakt. Forældre kan ofte godt lide at møde læreren og meget kan gå tabt i en telefonsamtale, særligt hvis der er sproglige barrierer. Det er også vigtigt, at et er elevens klasselærer, der tager kontakten/dialogen, så det føles naturligt og kan bindes op på det faglige også. Og helt centralt er det, at forældresamarbejde ikke får karakter af at være opdragende eller blot informerende, men derimod er dialogbaseret.

Hvordan kan man arbejde med relationsdannelse med minoritetsforældre?

Som det fremgår af ovenstående, har det betydning, om og hvordan forældrene føler sig mødt i forhold til at kunne indgå i dialog med dagtilbuddet, skolen eller klubtilbuddet om barnet eller den unge. At give forældrene mulighed for, evt. via tolk, at deltage i møder på deres eget modersmål kan være et konstruktivt greb i den henseende. Derfor nævnes det i et inspirationsmateriale målrettet fagprofessionelle på tværs af konteksterne, at hjemmebesøg hos familierne kan virke tillidsopbyggende og relationsskabende (Nordisk Ministerråd 2011). Under et hjemmebesøg kan forældrene ofte slappe mere af, end når de eksempelvis befinder sig på skolen, og der kan skabes rum for samtale om såvel sociale, personlige og faglige drivkræfter og barrierer i barnets eller den unges hverdag. I samme inspirationsmateriale foreslås det at fokusere på samarbejdet med moderen i familien, idet moderen i etniske minoritetsfamilier ofte har en vigtig rolle som den, der holder styr på familien. At skabe en god relation med moderen kan således være med til at bane vejen for et bredere samarbejde med familien.

De inkluderede studier og vejledninger formidler forskellige konkrete måder at arbejde med relationsdannelse med minoritetsforældre. Et eksempel, som har særligt fokus på den del af relationsdannelsen, der handler om forældrenes grundlæggende forståelse for og afmystificering af deres barns hverdag i en ny kultur, er kort beskrevet i boksen nedenfor

(Länsstyrelsen Östergötland 2016). Denne type indsats kan overføres til forskellige kontekster og således indgå som led i forældresamarbejdet mellem såvel dagtilbuddet, skolen, ungdomsuddannelsen og fritidstilbuddet.

Boks 4-11: Eksempel – en svensk indsats med fokus på minoritetsforældre

”At være forælder i Sverige”

At være forælder i Sverige er en indsats, der skal øge forældres viden om barnets perspektiv og rettigheder. Indsatsen består af studiecirkler med 5-10 forældre, som mødes 7-9 gange over et par måneder. I studiecirklerne taler forældrene om emner som deres (forældrenes) egen barndom, forældres ansvar for børn og unge i Sverige, barnets ret til beskyttelse, ligestillings- og diskriminationslovgivning, kerneværdier og nærmer i førskoletiden og i grundskolen, kærlig og bekræftende kommunikation.

Studiecirklerne ledes af en professionel med erfaring inden for familiepleje samt en ressourceperson/tolk, der taler både svensk og forældrenes modersmål.

Indsatsen har tre konkrete målsætninger:

1. Forældrene skal have mulighed for at diskutere med hinanden, hvad deres baggrund betyder for deres syn på familie, børn, opdragelse osv.
2. Forældrene skal have viden om, hvordan man ser på rettigheder, familie, børn og opdragelse i Sverige og hvad det betyder for hele samfunds- og menneskesynet.
3. Forældrene skal have mulighed for sammen at se på sig selv, egen baggrund og ’det nye’ i Sverige med henblik på at opnå en god overensstemmelse mellem disse ting.

Kilde: Länsstyrelsen Östergötland 2016.

Boks 4-12: Perspektiver fra praksis

Forebyggelse af negativ social kontrol i dagtilbud

Temaet vedrørende forebyggelse af negativ social kontrol i dagtilbud fylder hverken meget i litteraturen eller i de inddragne praktikers hverdag. Det betyder dog ikke, at den forebyggende indsats ikke kan overføres til dagtilbudsregi. Forebyggelsen opleves blot at ligge latent i den almene indsats for at skabe et godt forældresamarbejde, hvilket har stor betydning for børnenes trivsel.

Gennem et godt forældresamarbejde er det desuden muligt at arbejde med følelses- og holdningsbearbejdning og på den måde forebygge eventuel senere uhensigtsmæssig og kontrollerende adfærd i familien. Eksempelvis kan fagprofessionelle proaktivt gå i dialog med forældre om børns udvikling af seksualitet i de tidlige år. Det kan være med til at imødegå nogle forældres angst for uhensigtsmæssig eller ’forkert’ adfærd som følge af, at små piger og drenge i dagtilbud opholder sig og leger sammen.

Eksempler fra praksis på, hvordan man kan understøtte godt forældresamarbejde i dagtilbud, handler i høj grad om åbenhed og dialog. Bl.a. kan dagtilbuddet invitere til ugentlig ’forældrekafe’, hvor forældre kan komme inden for et bestemt tidsrum og tage en uformel snak med det tilstedeværende personale samt opleve deres børns hverdag i dagtilbuddet på tæt hold.

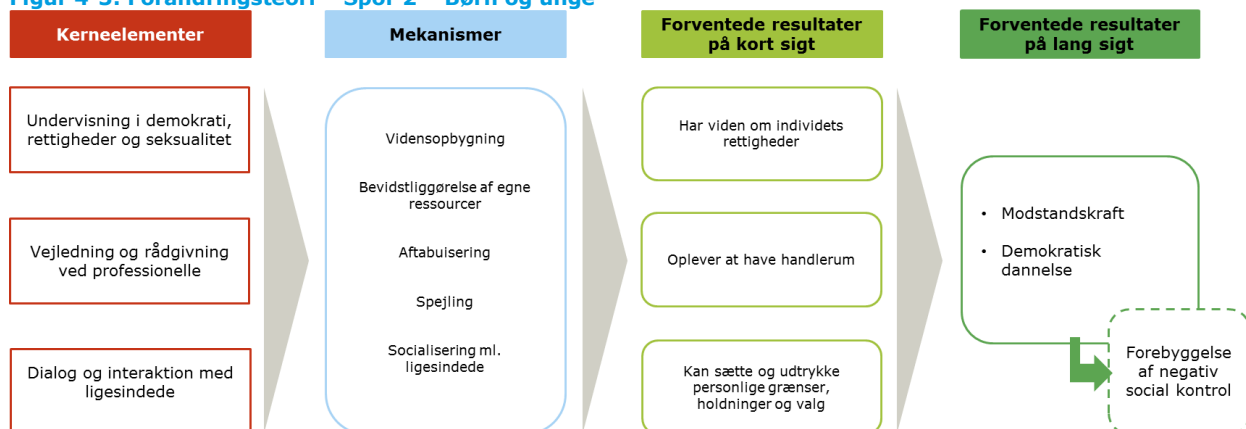
4.2 Spor 2: Børn og unge

Dette afsnit præsenterer en tematisk syntese for spor 2 i den samlede forandringsteori, der tager udgangspunkt i forebyggelse af negativ social kontrol blandt børn og unge i dagtilbud, grundskolen, fritidstilbud og på ungdomsuddannelser. Den tematiske syntese er baseret på en tværgående analyse af 14 inkluderede studier med fokus på at præsentere et samlet billede af, hvad der virker og hvorfor i relation til opbygning af modstandskraft hos børn og unge. Nogle af studierne vil fremhæves mere end andre i syntesen, hvilket skyldes, at de på forskellig vis er særligt relevante eller gode eksempler. Det kan fx gælde i forhold til studiets detaljeringsgrad i beskrivelse af den undersøgte indsats eller fokus på relevante implementeringsforhold.

Syntesen identificerer tre kernelementer, der overordnet set repræsenterer delelementer i indsatser, som studierne peger på kan forebygge negativ social kontrol. Der er tale om forskellige (direkte og indirekte) perspektiver på og tilgange til at forebygge negativ social kontrol hos børn og unge. De tre kernelementer opdyses kort nedenfor:

- Det første kerneelement sætter fokus på, hvordan børn og unge gennem **undervisning i demokrati, rettigheder og seksualitet** opbygger viden og handlerum, bliver bevidste om egne ressourcer og bliver bedre til at sætte personlige grænser – tilsammen elementer, der bidrager til opbygning af modstandskraft og forebyggelse af negativ social kontrol.
- Syntesens andet kerneelement er baseret på en række studier, der undersøger, hvordan **vejledning og rådgivning ved professionelle** giver børn og unge mulighed for at drøfte generelle samt konkrete problemstillinger med en professionel, enten på skolen eller i et tilbud uden for skolen, som skolen kan henvise den unge til. Det skal give den unge et rum for at få viden om negativ social kontrol, og hvordan vedkommende selv kan medvirke til at forebygge negativ social kontrol.
- Det tredje og sidste kerneelement behandler en række studier, der beskæftiger sig med, hvordan **dialog og interaktion med ligesindede** kan give unge mulighed for, via gensidig spejling, socialisering og dialog, at blive bevidste om eget handlerum og muligheder for at sætte personlige grænser.

Figur 4-3: Forandringsteori – Spor 2 – Børn og unge

De tre kerneelementer er ikke gensidigt udelukkende. Der er således i flere tilfælde tale om, at kernelementerne er kendetegnet ved fælles træk, ligesom en række indsatser, metoder og praksisser beror på de samme virkningsfulde mekanismer og komponenter på tværs af kerneelementerne.

4.2.1 Kerneelement 5: Undervisning i demokrati, rettigheder og seksualitet

Blandt de inkluderede studier synes **undervisning inden for emner såsom demokrati, rettigheder og seksualitet** at være et kerneelement, der kan styrke børn og unges modstandskraft og demokratiske dannelse og dermed bidrage til forebyggelse af negativ social kontrol (Københavns Kommune 2017; Länsstyrelsen Östergötland 2008; Nordisk Ministerråd 2011; Skolverket 2010; Socialstyrelsen 2014). Fem studier danner udgangspunkt for nedenstående beskrivelse af undervisning i demokrati, rettigheder og seksualitet.

Tabel 4-5: Studier til kernelement 5

Forfatter	Titel	Kontekst	Kvalitetsvurdering	Niveau i forebyggelsestrekanten
Københavns Kommune, 2017	Anbefalinger fra ekspertgruppen til forebyggelse af social kontrol	Grundskole	3 – øvrig litteratur	Opbyggende
Länsstyrelsen Östergötland, 2008	Om Våld i Hederns Namn	Grundskole	3 – øvrig litteratur	Opbyggende
Nordisk Ministerråd, 2011	Kontrol over eget liv – inspiration til, hvordan du kan hjælpe tosprogede unge til at leve det liv, de ønsker	Tværgående	2 – grå litteratur	Opbyggende
Socialstyrelsen, 2014	Et spørgsmål om ære – unges bud på at modvirke og forebygge social kontrol og æresrelaterede konflikter	Grundskole	2 – grå litteratur	Opbyggende
Skolverket, 2010	Till rektor: Hedersrelateret våld och förtryck – Skolans ansvar och möjligheter	Tværgående	3 – øvrig litteratur	Opbyggende

Note: *Tværgående kontekster* forstås her som et studies berøring af mere end én af de fire aktuelle kontekster (dagtilbud, grundskole, ungdomsuddannelser og fritidstilbud). Studier, der ikke direkte angiver en specifik kontekst, er vurderet for relevans ift. de fire kontekster og på den baggrund være angivet som *tværgående*.

Hvordan og hvorfor virker undervisning i demokrati, rettigheder og seksualitet

Flere af de inkluderede studier påpeger vigtigheden af, at børn og unge undervises i emner såsom demokrati, menneskerettigheder, frie valg, køn, samliv, ligestilling, uddannelse mv. Undervisningen inden for disse emner skal for det første bidrage til, at børn og unge opnår **viden** om, hvilke rettigheder de har. For det andet skal undervisningen give børn og unge oplevelsen af at have et **handlerum**, så de kan reagere, hvis de oplever at blive udsat for negativ social kontrol. Undervisningen skal således agere forum for vidensopbygning, refleksion og diskussion vedrørende emner relateret til negativ social kontrol.

Generelt fremhæver studierne, at børn og unge konkret bør **undervises i grundlæggende rettigheder og lovgivning i Danmark** samt i generel viden om samfundet. Dette skal bidrage til, at børn og unge i højere grad opnår kendskab til, hvilke rettigheder de har som individer i Danmark, samt får et klart billede af, hvad de skal/ikke skal acceptere (Socialstyrelsen 2014). Samtidig skal det i undervisningen indgå, hvor og hvordan børn og unge kan

finde støtte og hjælp i samfundet, fx anonym hjælp, kontakt til rådgivningslinjer og krisecentre (Nordisk Ministerråd 2011).

Boks 4-13: Perspektiver fra praksis

Underviseren har viden om negativ social kontrol

I relation til ovenstående fremhæver deltagerne i ekspert- og praktikerpanelet, at der kan være en vigtig pointe i at italesætte negativ social kontrol som et fænomen, der rent faktisk eksisterer. Samtidig er det nødvendigt/relevant at illustrere over for eleverne, at underviseren kender til området eller har erfaringer med området. Når børn og unge oplever, at en underviser har viden om området, bliver det lettere for dem at søge hjælp hos underviseren, da viden og kendskab skaber tillid og troværdighed.

Som del af undervisningen i demokrati, rettigheder mv. skal børn og unge lære at tale om følelser og lære at sætte ord på ønsker for eget liv. Formålet er at **bevidstgøre de unge om deres rettigheder og ressourcer**, samt lære dem at definere, hvad **de selv ønsker for fremtiden** (Nordisk Ministerråd 2011; Københavns Kommune 2017). Derudover bør undervisningen have fokus på, at de unge styrkes til at kunne agere som selvstændige individer, der kan mestre hverdagen og tænke og handle selvstændigt (Socialstyrelsen 2014). Dette skal ruste børn og unge til bedst muligt til at begå sig i samfundet samt bidrage til, at de føler sig i stand til modstå negativ social kontrol (Københavns Kommune 2017).

Boks 4-14: Perspektiver fra praksis

Demokratiske principper i undervisningen

Praktikere inden for ungdomsuddannelserne fortæller, at ideen om at undervise ud fra demokratiske principper kan overføres til en dansk ungdomsuddannelseskontekst – og at de har flere gode erfaringer hermed. Eksempler herpå kan være at lade de unge "have en stemme", betone vigtigheden af deres meninger og holdninger samt lade dem få indflydelse på indhold og tilrettelæggelse af undervisningen.

Et andet konkret bud på at få demokrati ind i undervisningen er at arrangere en demokratiuge. Her får de unge mulighed for at arbejde med demokratiske processer, samfundsforhold og rettigheder. Demokratiugen giver de unge viden om, hvordan demokrati fungerer, ligesom de unge får en oplevelse af fællesskab og dét at være en del af noget større. Alt sammen noget, der styrker elevernes demokratiske dannelse.

Boks 4-15: Perspektiver fra praksis

Demokratisk dannelse i fritidstilbud

Praktikere med erfaring fra fritidstilbudsområdet fortæller, at oplysning og dialog om demokratisk dannelse og rettigheder også er væsentlige temaer i børnenes og de unges hverdag uden for skolens undervisningskontekst. Især forståelse og accept af *forskelle* er en vigtig del af den demokratiske dannelse – eksempelvis forståelse for, hvordan der i forskellige familier er forskellige rammer og regler for, hvad man må og ikke må både i og uden for skolen.

Derudover kan fritidstilbuddet være en konkret ramme for udfoldelse af demokrati på børnenes og de unges niveau og præmisser. Der findes eksempler fra praksis på nedsættelse af *børneråd* i fritidstilbuddet, hvor alle årgange og alle skoler er repræsenteret og holder møder med hinanden og ledelsen med henblik på inddragelse. Børnerådet er en del af den almene pædagogiske strategi i mødet med alle børn og kan være med til at opbygge modstandskraft i form af viden om rettigheder og det at sætte grænser og træffe egne beslutninger.

Den demokratiske dannelse kan også udfoldes via fokus på sociale kompetencer. Der kan eksempelvis sættes fokus på, hvordan man er en god ven og skolekammerat. Det kan også handle om at være inkluderende over for andre. Endelig kan det også handle om at sige nej, og at man som individ har retten til at bestemme over egen krop. Således har kerneelementet vedrørende undervisning i demokrati og rettigheder ifølge praktikere stort overførbare potentiale i forhold til fritidstilbud.

Studierne fremhæver, at temaer relateret til negativ social kontrol med fordel kan integreres i den generelle undervisning, herunder i fag som historie, biologi, samfundsfag og religion (Socialstyrelsen 2014; Skolverket 2010). Ved at integrere forskellige emner på tværs af fagene får børn og unge mulighed for at diskutere vigtige spørgsmål fra forskellige perspektiver, ligesom de får oplevelsen af, at rettigheder er bredt funderet i en dansk skolegang (Skolverket 2010).

Boks 4-16: Perspektiver fra praksis

Indsats rettet mod hele klassen

Praktikere fra ungdomsuddannelsesområdet bakker ovenstående op og finder det således vigtigt, at emner relateret til negativ social kontrol diskuteres på tværs af fag i undervisningen. Praktikerne tilføjer, at der kan være en særlig pointe forbundet med, at undervisningen er målrettet hele klassen gennem temaer, som de fleste elever kan relatere sig til (fx uddannelsesvalg, kønsstereotyper, kærestere mm.), så det bliver vedkommende for alle elever.

Studierne fremhæver også, at **seksualundervisning** kan være et vigtigt forum for forebyggelse af negativ social kontrol (Skolverket 2010; Länsstyrelsen Östergötland 2008; Socialstyrelsen 2014; Liden & Bredal 2017). Ved at deltage i seksualundervisning får børn og unge rum og mulighed for at stifte bekendtskab med emner, der kan være nært beslægtede med negativ social kontrol, herunder forventninger til ægteskab, jomfruelighed, kærlighed, barsel, kønsroller, magtstrukturer mv. Samtalerne tillader både piger og drenge at diskutere og reflektere over seksualitet, relationer og andre eksistentielle spørgsmål, der kan styrke deres **selvtillid og mod til at forsvare deres rettigheder** som individer i Danmark (Skolverket 2010; Länsstyrelsen Östergötland 2008). Samtidig bidrager seksualundervisningen til, at eleverne får et mere nuanceret – og fagligt – blik på kroppens natur, hvilket kan bruges i dialogen med deres forældre, søskende og kammerater.

Et enkelt studie beskriver i den sammenhæng, hvordan flere unge selv efterspørger materiale, som de kan tage med hjem til deres forældre (særligt mødre) og bruge i dialogen omkring rettigheder, seksualitet mv. (Socialstyrelsen 2014). Et konkret eksempel kan være unge piger, der har brug for at gøre op med myten om, at alle kvinder bløder ved første samleje. Hvis eleverne kan fremvise konkret materiale, der forklarer om eksempelvis mødom, kan pigerne undslippe noget af den skam, der ellers vil falde over dem ved første samleje (Socialstyrelsen 2014).

I forbindelse med ovenstående peger enkelte studier på, at det i selve undervisningen kan være relevant og nødvendigt særskilt at påvirke drenges attitude og forståelse af menneskerettigheder, ligestilling og kvinders rettigheder (Länsstyrelsen Östergötland 2008; Nordisk Ministerråd 2011; Liden & Bredal 2017). Flere studier påpeger, at drenge ofte er ofre for negativ social kontrol, samtidig med, at de er udøvere af negativ social kontrol over for søstre, mødre, kærestere og veninder (Liden & Bredal 2017; Københavns Kommune, 2017). Et øget fokus på drengene og deres rolle i den negative sociale kontrol skal bidrage til en bevidstgørelse af egne handlinger og konsekvenser heraf, samt opbygge modstandskraft i forhold til at sige fra over for eksempelvis forældre, der pålægger drengene at udøve negativ social kontrol over for deres søskende.

Boks 4-17: Perspektiver fra praksis

Etablere fælles værdisæt

På ungdomsuddannelsesområdet har man gode erfaringer med at etablere et værdisæt for de enkelte klasser. Ideen er, at hver klasse definerer et værdisæt, herunder retningslinjer for dialog og adfærd, som klassen skal omsætte og handle efter i og uden for undervisningen. En vigtig pointe med det fælles værdisæt er, at værdisættet relaterer sig til alle klassens elever og således ikke blot minoritetseleverne.

Praktikere fra hhv. dagtilbud og fritidstilbud fremhæver, at lignende værdisæt med fordel kan overføres til i deres specifikke kontekst. I dagtilbud kan det fx udmøntes ved at arbejde med et tema om venskaber. Hvordan man kan være en god ven, hjælpe hinanden og lytte til hinanden.

Hvordan kan det konkret gribes an?

De inkluderede studier giver kun i begrænset omfang konkrete eksempler på, hvordan man i regi af dagtilbud, grundskole, fritidstilbud og ungdomsuddannelser kan undervise i demokrati, rettigheder og seksualitet med det specifikke formål at forebygge negativ social kontrol. Som påpeget ovenfor, fremhæver flere af studierne, at undervisningen inden for omtalte emner bør integreres i den generelle undervisning, således at der skabes en fælles forståelse af forskellige kulturer og traditioner, ligesom emnerne relateret til negativ social kontrol håndteres fra forskellige fagperspektiver. Et enkelt studie beskriver, hvordan man i Københavns Kommune har udviklet et konkret værktøj, som kan bruges i grundskolens udskoling.

Boks 4-18: Eksempel – Værktøjskasse til grundskolens udskoling

Indsats i Københavns Kommune - Værktøjskasse til brug i grundskolens udskoling

Københavns Kommune har siden 2013 haft en indsats til forebyggelse af negativ social kontrol. Indsatsen har bl.a. bestået af en målrettet skoleindsats for grundskolens udskolingstrin (7.-9. klasse). Skolerne har her fået stillet en 'værktøjskasse' med undervisningsmaterialer, workshops, oplæg mm. til rådighed, som de har kunnet sammensætte til forløb målrettet elever, personale og forældre. Indsatsen er forankret i SSP, hvor en medarbejder står for at koordinere indsatsen, herunder etablere aftaler med skoler om konkrete forløb samt fysisk tilstedeværelse på skolerne og dialog med elever og lærere.

Indsatsen består af:

- Undervisningsmaterialer og dialogaktiviteter for elever, som gennem diskussioner af temaer som rettigheder og ligestilling skal blive bevidste om deres handlemuligheder, så de kan reagere, hvis de oplever negativ social kontrol.
- Opkvalificering af lærere og andet relevant personale, som gennem kurser og oplæg skal kvalificeres til at identificere og håndtere negativ social kontrol. Det indebærer blandt andet, at de bliver opmærksomme på tegn på negativ social kontrol, at de er bekendte med rådgivnings- og henvisningsmuligheder for de unge, og endelig at de har redskaber til at tage dialogen med forældre om emner, der har betydning for de unges trivsel.
- Dialogarrangementer for forældre om trivsel og børneopdragelse, og om hvordan man som forælder kan støtte op om sit barns faglige og sociale udvikling, herunder hvilke negative konsekvenser, det har for barnets udvikling, hvis dets udfoldelsesmuligheder begrænses væsentligt.

Kilde: Københavns Kommune, 2017.

Boks 4-19: Perspektiver fra praksis

Undervisning i drenge- og pigehold

I relation til ovenstående fremhæver deltagere fra ekspert- og praktikerpanelet med erfaringer fra fritidstilbud og ungdomsuddannelser, at undervisningen i emner relateret til negativ social kontrol med fordel kan gennemføres i drenge- og pigehold. Det vil give både drenge og piger rum til at stille spørgsmål, som af hensyn til fx usikkerhed, ære og skam ikke stilles i et forum af blandede køn. Samtidigt vil det give mulighed for, at (særligt) piger, der ellers fritages fra seksualundervisningen, får lov til at deltage.

Et andet studie beskriver, hvordan **film som indsats og metode** kan anvendes til at gennemføre en undervisning, som bidrager til at styrke børn og unges modstandskraft og demokratiske dannelse igennem et tydeligere indholdsmæssigt fokus på demokrati, rettigheder, ære, skam og seksualitet. Studiet af Lidén og Bredal (2017) beskriver således, hvordan flere projekter bruger film og videoer til at spore unge ind på svære samtaleemner. Et konkret eksempel er filmen *Norsk Nok*, som introducerer emner vedrørende ære, valg af kæreste og ægtefælle. Filmen vises bl.a. i skoleklasser, og der er udarbejdet et undervisningskoncept til filmen for forskellige klasser. I andre projekter producerer de unge selv film. Ved at indtage forskellige roller får de unge mulighed for at tage svære emner om, samtidig med at de ikke behøver at dele ud af egne erfaringer på området.

4.2.2 Kerneelement 6: Vejledning og rådgivning ved professionelle

På tværs af de inkluderede studier synes vejledning og rådgivning at være et kerneelement i forebyggelsen af negativ social kontrol. På den baggrund belyser indeværende afsnit den eksisterende videns bud på, hvordan og hvorfor vejledningsindsatser virker. Vejledning og rådgivning omfatter i denne forbindelse aktiviteter, der gennemføres i regi af grundskolen (primært udskoling), ungdomsuddannelser eller via telefon og internet. Studierne peger generelt på, at en kvalificeret vejledning og rådgivning kan være med til at understøtte, at børn og unge - gennem øget viden, styrket handlerum og modstandskraft - bedre rustes til at modstå negativ social kontrol.

Tabel 4-6: Studier til kerneelement 6

Forfatter	Titel	Kontekst	Kvalitetsvurdering	Niveau i forebyggelsestrekanten
Bredal et al, 2015	Et blik inn i skolen – Minoritetsrådgivere sett fra brukeres ståsted	Ungdomsuddannelser	1 – forskning	Opbyggende
Etnisk Konsulentteam, Københavns Kommune, 2010	Social kontrol i etniske minoritetsfamilier	Tværgående	2 – grå litteratur	Foregribende
Länsstyrelsen Östergötland, 2008	Om Våld i Hederns Namn	Grundskole	3 – øvrig litteratur	Opbyggende
Hydle & Bredal, 2011	Erfaringer med dialog i tvangsekteskapsaker	Tværgående	1 – forskning	Foregribende og indgribende
Jensen et al., 2006	Indsatser mod æresrelateret vold: En undersøgelse af indsatsen i seks europæiske lande	Tværgående	1 – forskning	Opbyggende, foregribende og indgribende
Københavns Kommune, Beskæftigelses- og integrationsforvaltningen, 2013	Veje til et godt ungdomsliv	Tværgående	3 – øvrig litteratur	Opbyggende
Bredal & Lidén, 2017	Fra særtiltak til ordinær innsats: Følgeevaluering av handlingsplanen mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige Begrensninger av unges frihet	Grundskole og ungdomsuddannelse	1 – forskning	Opbyggende og foregribende
Lynggaard, 2010	Likestilling og minoritetsungdom i Norden – med fokus på sosial kontroll	Tværgående	1 – forskning	Opbyggende
Socialstyrelsen, 2014	Et spørsmål om ære – unges bud på at modvirke og forebygge social kontrol og æresrelaterede konflikter	Grundskole	2 – grå litteratur	Opbyggende
Steen-Johnsen et al, 2010	Handlingsplan mot tvangsekteskap: Evaluering av utvalgte tiltak	Ungdomsuddannelser	2 – grå litteratur	Opbyggende

Steen-Johnsen et al, 2011	Offentlig innstats mot tvangs-ekteskab – Sluttrapport – evaluering av handlingsplanen mot tvangsekteskab	Ungdoms-uddannelser	2 – grå litteratur	Opbyggende
----------------------------------	--	---------------------	--------------------	------------

Note: *Tværgående kontekster* forstås her som et studies berøring af mere end én af de fire aktuelle kontekster (dagtilbud, grundskole, ungdomsuddannelser og fritidstilbud). Studier, der ikke direkte angiver en specifik kontekst, er vurderet for relevans ift. de fire kontekster og på den baggrund være angivet som *tværgående*.

Hvordan og hvorfor virker vejledning og rådgivning?

Flere af de inkluderede studier påpeger, at en meningsfuld vejledningsindsats indebærer, at børn og unge **oplyses om retten til at bestemme over eget liv**. Tilsvarende ovenstående kerneelement om *undervisning*, er det således essentielt, at vejledning og rådgivningstilbud oplyser om grundlæggende rettigheder og lovgivning i Danmark. Derudover er det ifølge studierne afgørende, at vejlederen kan agere brobygger mellem den enkelte unge og det danske samfund, således at vejledningen dels informerer om forskellige tilbud og dels sætter den unge i direkte kontakt med støtteforanstaltninger i samfundet (Socialstyrelsen 2014; Liden & Bredal 2017; Jensen et al. 2006; Länsstyrelsen Östergötland 2008). Denne brobyggende rolle er helt central for de unges tillid til vejlederen og for deres motivation for at deltage i selve vejledningen, ligesom den kan være direkte afgørende for, at der tages hånd om de unges problemer.

Som følge af ovenstående understreger studierne vigtigheden af, at vejledere har viden om negativ social kontrol - enten via erfaringsbaseret viden eller faglig viden erhvervet gennem uddannelse og erhvervserfaring – samt kontakter til relevante offentlige instanser (Socialstyrelsen 2014; Liden & Bredal 2017; Steen-Johnsen et al. 2010 & 2011; Hydle & Bredal 2011).

Boks 4-20: Perspektiver fra praksis

Vejledere som den unge kan spejle sig i

I forlængelse af ovenstående fremhæver deltagerne fra ekspert- og praktikerpanelet, at det kan være relevant at matche unge med en vejleder, der har samme (etniske) baggrund som dem selv. Dette bidrager til at skabe en lighed mellem den unge og den professionelle, hvilket ofte resulterer i, at den unge åbner op for sine problemer. Hvis den unge oplever, at udgangspunktet for samtalen er et fælles sprog og fælles erfaringer, bliver den unge mere tryk i dialogen.

For at vejledningen skal være så effektiv som mulig er, det vigtigt, at der etableres en **god relation mellem den unge og vejlederen**. Den gode relation indebærer et **tillidsfuldt forhold**, hvor vejlederen lytter, tager den unges følelser og oplevelser alvorligt og er i stand til at følge op på de problemstillinger, den unge fortæller om (Skolverket 2010; Liden & Bredal 2017; Bredal 2015; Lynggaard 2010). I den forbindelse peger studierne på, at vejledning og rådgivning er særligt værdifuldt, når rådgiveren er kontaktsøgende, gør sig selv tilgængelig, er fortrolig og til at stole på og samtidig er kompetent og kammeratlig (Bredal 2015). Derudover synes det at gøre en forskel, når rådgiveren har et helhedsorienteret blik på den unge og den virkelighed, den unge lever i. Dette bidrager til, at den unge føler sig set og hørt, ligesom den unge får mod på at åbne sig (Nordisk Ministerråd 2011; Steen-Johnsen et al. 2010 & 2011).

I forlængelse af ovenstående peger enkelte studier på, at den gode rådgivning kan fungere som forberedelse til, at den unge går i dialog med sine forældre og får sagt fra overfor den negative sociale kontrol (Hydle & Bredal 2011; Etnisk Konsulentteam 2010). Det fremhæves, at dette kan være vanskeligt, idet den unge ofte ikke ved, hvad han/hun vil, eller ikke er vant til at træffe selvstændige beslutninger. I denne situation er det helt afgørende, at vejledere formår at støtte den unge i opbygningen af selvtillid og tro på egne evner.

Udover den personlige vejledning, hvor den unge og vejlederen er i samme rum, fremhæver flere af de inkluderede studier muligheden – og fordelene – ved at stille andre kontaktmuligheder til rådighed for børn og unge, fx en hotline eller en hjemmeside (Nordisk Ministerråd 2011; Københavns Kommune 2013; Jensen et al. 2006). Disse kontaktformer giver mulighed for, at den unge nemmere kan komme i kontakt med og få hjælp af fagfolk. Samtidig giver det mulighed for, at den unge kan være anonym, ligesom den unge ikke behøver at møde fysisk op. Anonymitet og fjernkontakt kan frigøre plads til samtalen og sikre, at processen tages i den unges tempo (Københavns Kommune, 2013). Den unge vil ofte have brug for at prøve flere forskellige kontaktformer af, før hun/han har mod på en direkte samtale med en vejleder. Ved at tilbyde telefonrådgivning og rådgivning over nettet foretages rådgivningen således på den unges præmisser.

Boks 4-21: Perspektiver fra praksis

Ung til ung-dialog

En indsats, der ifølge praktikere med erfaringer inden for grundskole- og ungdomsuddannelsesområdet kan styrke de unges modstandskraft, er **ung til ung-dialog**. Ved at tale med en ung, der (potentielt) selv har været udsat for negativ social kontrol eller har brudt med den negative sociale kontrol, opbygger den unge en tro på og et mod til selv at turde sige fra. Derudover kan de unge få konkrete redskaber og råd til, hvordan de griber dialogen med forældre og søskende an.

Ung til ung-dialog anbefales, fordi dialogen får større vægt, når den kommer fra personer, som de unge kan spejle sig i. At høre om andre unges erfaringer med negativ social kontrol kan være med til at inspirere og motivere de unge til at sige fra over for negativ social kontrol.

Hvordan kan det konkret gribes an?

Generelt er det kendetegnende for studierne vedrørende vejledning og rådgivning, at de kun på et meget overordnet niveau beskæftiger sig med, hvad der kendetegner vejledning og rådgivning til forebyggelse af negativ social kontrol. Kun enkelte studier kommer således med konkrete bud på, hvordan vejledning og rådgivning kan tilrettelægges, så eleverne opbygger modstandskraft. Flere af studierne behandler imidlertid de norske minoritetsrådgivere, som ligeledes er fremhævet under kerneelement 2 - *Adgang til specialistviden og supervision*.

Boks 4-22: Eksempel – Minoritetsrådgivere i Norge

Minoritetsrådgivere i Norge

Minoritetsrådgivernes *elevrettede* indsats omfatter følgende:

- Give råd og vejledning til enkelte elever
- Danne elev- og forældrenetværk

- Bidrage til, at de unge fuldfører og består ungdomsuddannelsen som et konkret led i at forebygge tvangsægteskaber.

Konkret kan minoritetsrådgivere yde støtte ift. følgende emner i relation til *eleverne*:

- Problemer med vennerne
- Konflikt med forældre eller søskende
- Mistrivsel på skolen
- Spørgsmål om forlovelse og ægteskab
- Frygt for tvangsægteskab eller kønslemlæstelse
- Bekymring for ven eller veninde i vanskelig situation
- Integreringsudfordringer.

Kilder: Bredal et al. 2015, Lynggaard 2010.

I evalueringen af minoritetsrådgiverne i Norge fremhæves det, at eleverne generelt har været tilfredse med rådgivningstilbuddet (Bredal et al. 2015). Eleverne påpeger således, at minoritetsrådgiverne har bidraget til at hjælpe dem ud af en vanskelig situation, samtidig med, at minoritetsrådgiverne har givet sparring til mange forskelligartede sager, herunder uddannelsesrelaterede spørgsmål, generelle sundhedsmæssige sager og mistrivsel – alt sammen noget, der har givet eleven en følelse af at blive set og hørt og hjulpet i den konkrete situation (Bredal et al. 2015).

Boks 4-23: Perspektiver fra praksis

Navnet har betydning

Ifølge deltagerne fra ekspert- og praktikerpanelet kan det være u hensigtsmæssigt at kalde rådgiverne for minoritetsrådgivere, idet rådgivningen potentielt kan blive tabubelagt. Deltagerne foreslår, at rådgivningstilbuddet eksempelvis kaldes "ungdomsrådgivning", hvilket er mere neutralt og taler til alle skolens elever.

4.2.3 Kerneelement 7: Dialog og interaktion med ligesindede

Flere af de inkluderede studier betoner vigtigheden af, at børn og unge får mulighed for at drøfte svære problemstillinger med ligesindede via fælles dialog og interaktion. Det typiske forum, hvor børn og unge har mulighed for dialog og interaktion med ligesindede, er i såkaldte pige- og drengegrupper. Formålet med disse grupper er at tage fat på forskellige temaer/problemstillinger knyttet til de unges liv, herunder temaer som respekt, ære, hvordan man er en god kæreste, retten til eget valg, valg af partner, vold, tvangsægteskab og menneskerettigheder.

Tabel 4-7: Studier til kerneelement 7

Forfatter	Titel	Kontekst	Kvalitetsvurdering	Niveau i forebyggelsestrekanten
Björktomta, 2008	Saraprojektet 2004-2007: Ett processinriktat arbete för att förebygga hedersrelaterat förtryck och våld	Tværgående	2 – grå litteratur	Opbyggende

Björktomta, 2005	Unga kvinnor, frihet och heder - om socialt arbete och hedersrelaterat våld	Ungdomsuddannelser	2 – grå litteratur	Opbyggende
Etnisk Konsulentteam, Københavns Kommune, 2010	Social kontrol i etniske minoritetsfamilier	Tværgående	2 – grå litteratur	Foregribende
Hydle & Bredal, 2011	Erfaringer med dialog i tvangsekteskapsaker	Tværgående	1 – forskning	Foregribende og indgribende
Københavns Kommune, 2017	Anbefalinger fra ekspertgruppen til forebyggelse af social kontrol	Grundskole	3 – øvrig litteratur	Opbyggende
Jensen et al., 2006	Indsatser mod æresrelateret vold: En undersøgelse af indsatsen i seks europæiske lande	Tværgående	1 – forskning	Opbyggende, foregribende og indgribende
Bredal & Lidén, 2017	Fra særtiltak til ordinær innsats: Følgeevaluering av handlingsplanen mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige Begrensninger av unges frihet	Grundskole og ungdomsuddannelse	1 – forskning	Opbyggende og foregribende
Nordisk Ministerråd, 2011	Kontrol over eget liv – inspiration til, hvordan du kan hjælpe tosprogede unge til at leve det liv, de ønsker	Tværgående	2 – grå litteratur	Opbyggende

Note: *Tværgående kontekster* forstås her som et studies berøring af mere end én af de fire aktuelle kontekster (dagtilbud, grundskole, ungdomsuddannelser og fritidstilbud). Studier, der ikke direkte angiver en specifik kontekst, er vurderet for relevans ift. de fire kontekster og på den baggrund være angivet som *tværgående*.

Hvordan og hvorfor virker dialog og interaktion med ligesindede?

Generelt peger de inkluderede studier på, at dialog og interaktion med ligesindede kan styrke børn og unges bevidsthed og livsmestring (Lidén & Bredal 2017; Björktomta 2005). Dette skyldes, at børn og unge gennem dialog og interaktion opbygger **empowerment**, og således bliver **bevidste om egne ressourcer og får større kontrol over eget liv** (Lidén & Bredal 2017; Jensen et al. 2006).

Et vigtigt element i hhv. drenge- og pige grupper er, at børn og unge får mulighed for at socialisere med andre unge og høre, hvordan andre unge lever, og hvilke problemstillinger de unge møder i deres hverdag. Ved at socialisere med andre ligesindede, oplever de unge, at de ikke er de eneste, der står med udfordringer relateret til negativ social kontrol (Nordisk Ministerråd 2011; Etnisk Konsulentteam 2010). Ved at socialisere med andre unge og spejle sig i ligesindede, kan de unge opbygge en tro på, at de kan modstå den sociale kontrol, ligesom emner bliver aftabuiseret.

Gennem fælles dialog om temaer som rettigheder, ligestilling, ægteskab mv. bliver de unge **bevidste om forskellige alternative og handlemuligheder**, som de kan reagere på, i tilfælde af, at de udsættes for negativ social kontrol (Københavns Kommune 2017; Liden og Bredal 2017). Samtidig bidrager dialogen til, at børn og unge får mulighed for at udtrykke sig om egne valg, interesser og meninger. Dette hænger i høj grad sammen med at sætte ord og begreber på egne følelser og ønsker, hvilket ifølge studierne er fundamentet for at kunne sætte grænser for kontrol (Liden & Bredal 2017; Björktomta 2005). Dialoggrupper

støtter således de unge i at udvikle gode relationer med jævnaldrende og fungerer samtidig som et mødested for vigtige eksistentielle dialoger om relationer, kærlighed og seksualitet mv.

Generelt fremhæver de inkluderede studier, at det i dialogen med børn og unge er vigtigt, at der skabes et rum med tillid og anerkendelse. Hvis de unge skal udveksle tanker og erfaringer og dele de frustrationer, følelser og behov, som de ikke kan komme ud med hjemme, kræver det fortrolighed – et sted, hvor de unge ved, at de kan stole på hinanden, og hvor der er skabt accept af andres forståelse og respekt for forskellige holdninger og synspunkter (Liden & Bredal 2017).

Boks 4-24: Perspektiver fra praksis

Trygt, men også uformelt rum

I tilknytning til ovenstående fremhæver deltagerne fra ekspert- og praktikerpanelet, at dialogen mellem unge med fordel kan gennemføres på en uformel facon. Der skal således være mulighed for, at den unge byder ind, når vedkommende føler sig parat til det, og ikke fordi det er vedkommendes "tur". Samtidig kan der være behov for, at samtalerne foregår i hyggelige/hjemlige omgivelser.

I forhold til at skabe et trygt og tillidsfuldt rum har facilitatoren af dialogen en helt central rolle (Liden & Bredal 2017; Etnisk konsulentteam 2010). Facilitatoren skal være tydelig, skabe tryghed og være engageret. Dette bidrager til, at de unge har tillid til den voksne og derfor føler sig trygge i at åbne op (Liden & Bredal, 2017; Etnisk konsulentteam 2010). I faciliteringen af dialoger mellem ligesindede unge er det desuden centralt, at der bruges tid på at skabe tillid mellem de unge, og at der skabes en form for regler for dialogen, herunder at de unge skal vise respekt for andres synspunkter og anerkende hinandens forskellige holdninger. Forskellige begreber såsom respekt, identitet og ligestilling mellem mænd og kvinder uddybes for at sikre vidensbaserede diskussioner (Liden & Bredal 2017). På et generelt niveau fremhæver studierne således, at facilitatoren har en vigtig rolle i et invitere de unge ind i et rum, hvor de kan føle sig trygge og åbne op.

Boks 4-25: Perspektiver fra praksis

Rekruttering er en udfordring

Generelt fremhæver deltagere fra ekspert- og praktikerpanelet, at der er en udfordring forbundet med at rekruttere unge til samtalegrupper. Det skyldes dels, at de unge er bange for sladder og rygter omkring deres deltagelse i gruppen, og dels, at de frygter at være alene med problemstillingen.

Deltagerne fortæller, at samtalegrupperne med fordel kan afholdes inden for skoletiden, idet forældrene forventer, at de unge kommer hjem efter skole. I forlængelse heraf anbefaler deltagerne, at samtalegrupperne kan udbredes til alle elever på skolen/ungdomsuddannelse, således at samtalegrupperne ikke bliver tabubelagt. I dette tilfælde vil det dog være nødvendigt at have en særlig opmærksomhed på de unge, der rent faktisk er udsat for negativ social kontrol.

Hvordan kan det konkret gribes an?

De inkluderede studier peger på enkelte konkrete indsatser, der kan tages i brug med henblik på at tilrettelægge en dialog og interaktion med ligesindede, som kan opbygge de unges modstandskraft og forebygge negativ social kontrol. De typiske eksempler på indsatser for

dialog og interaktion er hhv. drenge- og pige grupper. Nedenfor følger to konkrete eksempler på, hvordan drenge- og pige grupper kan organiseres.

Boks 4-26: Eksempel – Livskundskabsgrupper på Marielunds Gymnasium

Livskundskabsgrupper på Marielunds Gymnasium, Norrköping

Livskundskabsgrupper er et gymnasieprojekt, hvor drenge og piger med indvandrerbaggrund får mulighed for i fællesskab at drøfte og reflektere over emnet 'livskundskab'. Målgruppen er primært relativt nyttilkomne drenge og piger.

Det overordnede formål med grupperne er at skabe et rum, hvor unge drenge og piger kan drøfte, reflektere og opsøge viden om emner såsom rettigheder, pubertet, seksualitet mv. Formålet er ligeledes at illustrere, hvordan demokratiske grupper fungerer i praksis.

Konkret sammensættes der hvert skoleår 3-4 grupper med 8-10 elever i hver gruppe. Grupperne er hhv. drenge- eller pige grupper. Grupperne mødes to gange om ugen, over en periode på syv uger. Gruppelederen – en ansat på skolen – har på forhånd defineret en række samtaleemner, men lader det i høj grad være op til de unge at bestemme, hvilke emner der skal diskuteres på gruppemøderne.

Temaer i pige grupperne

- Sprog, tandhygiejne og rygning: Mange af pigerne er ikke bekendt med tandpleje og risikoen ved rygning.
- Giftemål og børneopdragelse: Pigerne får lov til at fortælle om deres egne ønsker om børn, og hvordan dette stemmer overens med familiens forventninger. Derudover tales der om ligestilling i hjemmet. Flere af pigerne er gift og får mulighed for at fortælle om deres bryllup.
- Pubertet, menstruation og klamydia: De fleste af pigerne mangler kendskab til kønssygdomme, smitte og symptomer.
- Fremtidstanker: Pigerne får rum til at fortælle om deres ønsker for fremtiden – fem eller ti år frem.
- Musik og folkedans: Pigerne fortæller om nationale traditioner, ligesom mødelederen fortæller om svenske.

Temaer i drenge grupperne

- Kønssygdomme: Mødelederen fortæller om prævention og viser, hvordan et kondom fungerer.
- Hvad tænker svenskerne om indvandrere: Her får drengene hjælp til at tolke konkrete hændelser.
- Mad og kost
- Ligestilling på et praktisk og konkret niveau: Drengene taler om, hvilke pligter der er i hjemmet. De får ligeledes lejlighed til at lave mad og dække borde i skolekøkkenet.
- Børneopdragelse, ligestilling og kønsroller:

Som afslutning på forløbet tager drenge- og pige grupper på udflugt uden for skolen. Det kan fx være en tur i bowlinghallen.

Kilde: Björktomta 2005.

Boks 4-27: Perspektiver fra praksis

Dialoggrupper er mest overførbare til den danske grundskole

I forbindelse med ovenstående eksempel fremhæver deltagere fra praktiker- og ekspertpanelet, at livskundskabsgrupper er mere overførbare til en danske grundskolekontekst end til en dansk ungdomsuddannelseskontekst. Dette skyldes ifølge panelet, at relativt få nytilkomne drenge og piger kommer i gymnasiet, ligesom det vil være lettere at etablere grupper inden for skoletiden i grundskolen.

Et andet studie beskriver, hvordan kirke og ungdomsskole kan samarbejde om at skabe dialog mellem indvandrepiger med det formål at opbygge relationer og netværk samt udvide pigernes handlerum i det norske samfund (Liden & Bredal 2017)

Boks 4-28: Eksempel – Kirkens ungdomsprojekt

Kirkens ungdomsprojekt (KUP) – i samarbejde med ungdomsskolen (Norge)

KUP er et projekt drevet af Kristiansand Domprovst i samarbejde med gymnasier. Projektet går ud på at samle unge piger med indvandrerbaggrund. I de første år af projektet (fra 2004-2009) blev pigerne samlet i skolens lokaler. I dag foregår møder i KUPs lokaler i centrum af Kristiansand. KUP henter pigerne på skolen med minibus og kører dem hjem, når gruppemødet er forbi.

KUP har i øjeblikket (2017) to pige grupper med plads til tolv piger i hver gruppe. Pigerne deltager i den periode, de går i gymnasiet. Grupperne mødes efter skole en dag om ugen, muligvis også til aktiviteter i weekenden, såsom socialt samvær og madlavning.

Formålet med grupperne er bl.a. at opbygge gode relationer og netværk samt udvide minoritetspigeres handlerum i det norske samfund. Der lægges op til uformelle samtaler og refleksion om emner, der er vigtige for pigerne, ligesom der bliver arrangeret aktiviteter, der gør pigerne bekendte med og trygge i det norske samfund.

Metoden bag tiltaget er dels bygget op omkring relationsarbejde blandt medlemmerne af gruppen samt individuelle samtaler og rådgivning fra voksne.

Pigerne rekrutteres primært gennem ungdomsskolen. Målgruppen er piger, der ikke har aktiviteter i fritiden og ikke er involveret i andre ungdomsarrangementer.

To deltidsstillinger er knyttet til tiltaget, ligesom der er 2-4 faste frivillige. Tiltaget er delvist finansieret via øremærkede midler fra Integrerings- og Mangfoldsdirektoratet. KUP samarbejder med skolesektoren, minoritetsrådgiver samt familiekontoret.

Kilde: Lidén & Bredal, 2017.

5. PERSPEKTIVERING

Litteraturstudiets fund og konklusioner giver anledning til at kaste et blik på de videnskuller og det videnspotentiale, der kendetegner litteraturen om forebyggelse af negativ social kontrol i dagtilbud, grundskolen, fritidstilbud og på ungdomsuddannelser. Vi vil derfor afsluttende perspektivere litteraturstudiets fund og konklusioner til konteksten og vende blikket mod de vidensbehov, som studiet evt. ikke imødekommer for derved at påpege potentialer for videre undersøgelser og opbygning af viden.

For det første kan der identificeres videnskuller for så vidt angår *specifik viden* om forebyggelse af negativ social kontrol, herunder effektforskning, følgeforskning og systematiske evalueringer. Vidensgrundlaget for at arbejde forebyggende med negativ social kontrol ville styrkes af, at der i højre grad var viden om effekter/virkninger af de mange tiltag, som allerede er i gang. Man kan argumentere for, at effektforskning med kontrolgrupper vil være meget svært eller etisk uansvarligt, hvorfor man med fordel kan gøre en indsats for at styrke evalueringskulturen i relation til de mange lovende og perspektivrige tiltag, som allerede implementeres i praksis, men som ikke på systematisk vis dokumenteres og bidrager til skabelse og forankring af ny viden.

For det andet omhandler litteraturen udelukkende forebyggelse af negativ social kontrol blandt etniske minoritetsbørn og -unge samt etniske minoritetsforældre. Der kunne med fordel undersøges både forekomsten af negativ social kontrol og behovet for forebyggelse heraf såvel som konkrete forebyggelsesindsatser og tiltag blandt etnisk danske børn og unge i eksempelvis religiøse minoritetsmiljøer.

For det tredje tager litteraturen, som den præsenteres i forandringsteoriens spor 2: Børn og unge, udelukkende udgangspunkt i forebyggelse, der skal fremme forandring hos det enkelte individ. Børn og unge agerer dog i kollektive strukturer, der har betydning for deres mulighed for at handle anderledes, uagtet den forandring de er gennemgået. Ved også at sætte fokus på de strukturer, der omgiver individet, vil man derudover sandsynligvis højne chancen for en positiv forandring og forankring heraf. Man kunne derfor med fordel også belyse og undersøge de strukturelle forandringer i det omgivne samfund, der kan tænkes at have en forebyggende effekt ift. forekomsten af negativ social kontrol generelt og for den enkelte.

For det fjerde viser litteraturstudiet, at viden om forebyggelse af negativ social kontrol i regi af dagtilbud er helt fraværende, ligesom der er meget begrænset viden om forebyggelse på fritidstilbudsområdet. Der kan dog identificeres flere tegn på, at eksisterende viden fra andre områder kan være relevant at bringe med ind på begge disse områder.

Dertil kommer, at der med fordel kan inddrages viden om 1) organisatoriske greb (kompetenceudvikling, ledelsesfokus etc.) og 2) greb i direkte relation til målgruppen (viden/education, dialog, støtte etc.), på alle de fire undersøgte områder (dagtilbud, grundskolen, fritidstilbud og ungdomsuddannelser). Der er med andre ord ikke nødvendigvis kun tale om huller af manglende viden, men også om at overførbare af viden på tværs af de forskellige områder bør afprøves.

6. BILAG 1: DETALJERET METODEBESKRIVELSE

I dette kapitel beskriver vi det metodiske grundlag for litteraturstudiet. Kapitlet er opdelt i to afsnit. Det første afsnit gennemgår det nærværende studies overordnede design, mens det andet beskriver, hvordan studiet blev gennemført i fem faser, fra udviklingen af søgestrategien og til endelig afrapportering.

Litteraturstudiet er endvidere baseret på en *tematisk realistisk syntesetilgang*, som er kendetegnet ved at organisere, udforske og finde mønstre i den viden, der er indsamlet i litteraturstudiet. Den tematiske syntese er velegnet til at analysere studier med forskellige forskningsdesigns og indsatser gennemført i forskellige nationale og lokale kontekster.

Litteraturstudiet blev gennemført i fem faser, som illustreret i figuren nedenfor.

Figur 5-1: Litteraturstudiets fem faser

I følgende afsnit uddybes de forskellige aktiviteter, som fandt sted i løbet af hver fase.

6.1 Fase 1: Udvikling af søgestrategi

Som det fremgår af figuren ovenfor, blev det systematiske litteraturstudie indledt (**fase 1**) med **udviklingen af en søgestrategi** med tilhørende baggrund og undersøgelsesspørgsmål. I forbindelse med udviklingen af søgestrategien foretog Rambøll en række begrebsmæssige afgrænsninger for at sikre en målrettet og relevant søgning efter indsatser til forebyggelse af negativ social kontrol i dagtilbud, fritidstilbud, grundskole og ungdomsuddannelser. Afgrænsningen tog udgangspunkt i undersøgelsesspørgsmålet:

- *Hvilke tiltag, strategier, metoder, programmer og/eller indsatser i dagtilbud, fritidstilbud, grundskolen og på ungdomsuddannelser har vist sig virkningsfulde i forhold til at forebygge og foregribe negativ social kontrol?*

Den indholdsmæssige afgrænsning blev således primært gennemført i forhold til undersøgelsesspørgsmålet ovenfor og for at sikre en fyldestgørende afdækning af dette, blev følgende definitioner anvendt:

Definition af indsatser

Litteraturstudiet har søgt bredt efter *tiltag, strategier, metoder, praksisser, programmer og/eller indsatser*, der har vist sig virksomme på området. En indsats er en konkret aktivitet, tilgang eller metode, som er undersøgt i studier. En indsats kan fx handle om samarbejde med forældre eller bestå i en målrettet aktivitet med en gruppe af børn/unge. I

medfør af det relativt umodne vidensgrundlag anlægger vi i nærværende sammenhæng en bred forståelse af, hvad en *indsats* kan være. Vi genkender en indsats, når der er tale om beskrivelser af, hvordan man kan arbejde med forebyggelse. Dvs. at også vejledninger og guidelines målrettet fagprofessionelle, gode råd baseret på praksiserfaringer mv. anses som indsatser, for så vidt de arbejder med et formål og forebyggelse.

Definition af *virkningsfulde* tiltag og indsatser

Med *virkningsfulde* tiltag og indsatser forstås de tiltag, strategier, metoder, programmer og/eller indsatser, som de identificerede studier peger på kan have en forebyggende virkning eller fremme mekanismer, som kan bidrage til forebyggelsen af negativ social kontrol i dagtilbud, fritidstilbud, grundskole og ungdomsuddannelser.

Definition af negativ social kontrol

I litteraturstudiet er det valgt at tage udgangspunkt i definitionen af negativ social kontrol, som fremgår af "National handlingsplan for forebyggelse af æresrelaterede konflikter og negativ social kontrol" (2016). Derfor defineres begrebet således:

- Æresrelaterede konflikter og negativ social kontrol kan defineres som handlinger og kontrol, der hæmmer den enkeltes livsudfoldelse, valg og rettigheder, fx i forhold til livsstil, fritidsaktiviteter, sociale relationer eller seksualitet. Den sociale kontrol vil som regel af familien blive begrundet i et ønske om at passe på sit barn, så barnet eller den unge ikke får et dårligt rygte, udsættes for dårlig påvirkning eller handler i modstrid med familiens æreskodeks.

6.2 Fase 2: Søgeproces

I litteraturstudiets **anden fase** blev en **søgeproces** iværksat og gennemført med afsæt i en række søgetermer, der afgrænsede søgningen i overensstemmelse med undersøgelses-spørgsmålet ovenfor. Ud fra disse afgrænsninger er følgende konkrete søgetermer udledt:

- Forebyggelse OR Beskyttelsesfaktorer OR Forebyggelsesindsats OR Forældreinddragelse OR Forældresamarbejde OR Risikovurdering OR Sikkerhedsvurdering OR Familiesamtaler OR Familiebehandling
- AND Social kontrol OR Negativ social kontrol OR Æresrelateret konflikt OR Æresrelateret kontrol OR Æresrelaterede problemer OR Æresrelateret vold OR Tvangsægteskab OR Skam OR Gruppepres OR Genopdragelsesrejser OR Dobbeltliv OR Psykisk vold OR Tvangsomskæring OR Overvågning OR Stalking OR Begrænset frihed OR Streng opdragelse OR Inklusion OR Resiliens OR Øge selvværd OR Medborgerskab OR Modstandskraft OR Personlig frihed OR Self-efficacy OR Selvbestemmelse
- AND Indsatser i dagtilbud / grundskole / fritidsklub / fritidshjem / skolefritidsordning / ungdomsskole OR Pædagogiske metoder OR Undervisningsmateriale til grundskole / ungdomsuddannelser OR skoleprogrammer OR skolestrategier OR Undervisningsmetoder OR Pædagogiske tilgange OR Førskole programmer OR Tidlig opsporing OR Førskole udvikling OR Strategier OR initiativer OR praksisser OR social udvikling

Søgningen er afgrænset i forhold til ovenstående kriterier, herunder undersøgelsesspørgsmålet, definition af målgruppe og typer af relevante tiltag og kilder. Derudover blev søgningen afgrænset geografisk, sprogligt og tidsmæssigt i henhold til tabellen nedenfor.

Tabel 5-1: Geografisk, sproglig og tidsmæssig afgrænsning

Afgrænsning	Inkluderet
Geografisk afgrænsning	EU-, EØS- eller OECD-lande
Sproglig afgrænsning	Engelsk og nordiske sprog
Metodisk afgrænsning (dokumenttype)	Da negativ social kontrol er et relativt nyt forskningsfelt, er søgningen udvidet til ikke blot at inkludere national og international forskning af høj kvalitet (fx systematiske reviews, RCT-studier, metaanalyser, systematiske kvalitative analyser), men også dokumenteret praksisviden, samt "grå litteratur". "Grå litteratur" er en betegnelse for solide undersøgelser og evalueringer af lovende metoder og indsatser.
Tidsmæssig afgrænsning	Publikationer fra følgende tidsperiode inkluderes: 2005-2017. Således indgår også studier af ældre dato, hvilket skyldes, at litteraturen om negativ social kontrol er begrænset. For at sikre et tilstrækkeligt højt antal inkluderede studier er det Rambølls vurdering, at ikke kun den nyeste litteratur på området, men også studier, der er 10-12 år gamle, er relevante at inkludere i syntesen.

Udover den systematiske søgning af international litteratur har Rambøll foretaget en håndholdt søgning i databaser og på hjemmesider på tværs af Danmark, Sverige og Norge for at indfange publikationer på nationale sprog, som ikke findes i den overordnede databasesøgning.

Datakilder

Den internationale søgning er foretaget i en række internationale databaser, der er udvalgt i samarbejde med Camilla Brørup Dyssegaard, autoriseret psykolog, Ph.d. og stifter af Ren Viden. Databaserne er udvalgt på baggrund af konsulentteamets og Camilla Brørup Dyssegaards erfaringer med søgninger inden for reviewområdet og ud fra, hvilke databaser der oftest anvendes i nordiske og internationale reviews. Den systematiske håndsøgning er foretaget i The Cambell Collaboration Online Library, via nordiske databaser og hjemmesider samt ved "snowballing" fra kilder, der opstår herfra. Alle datakilder fremgår nedenfor.

Tabel 5-2: Overblik over datakilder

Afgrænsning	Inkluderet
Internationale databaser	DIVA; NORA; Web of Science Knowledge; PsychInfo; ERIC; Nordic Base of Early Childhood Education and Care (NB-ECEC).
Håndholdt søgning	Danmark: Danske Offentlige Biblioteker, Det Kongelige Bibliotek, Undervisningsministeriet, Styrelsen for International Rekruttering og Integration, Institut for Menneskerettigheder. Udlændinge-, Integrations- og Boligministeriet, EVA – Danmarks Evalueringsinstitut, VIVE –

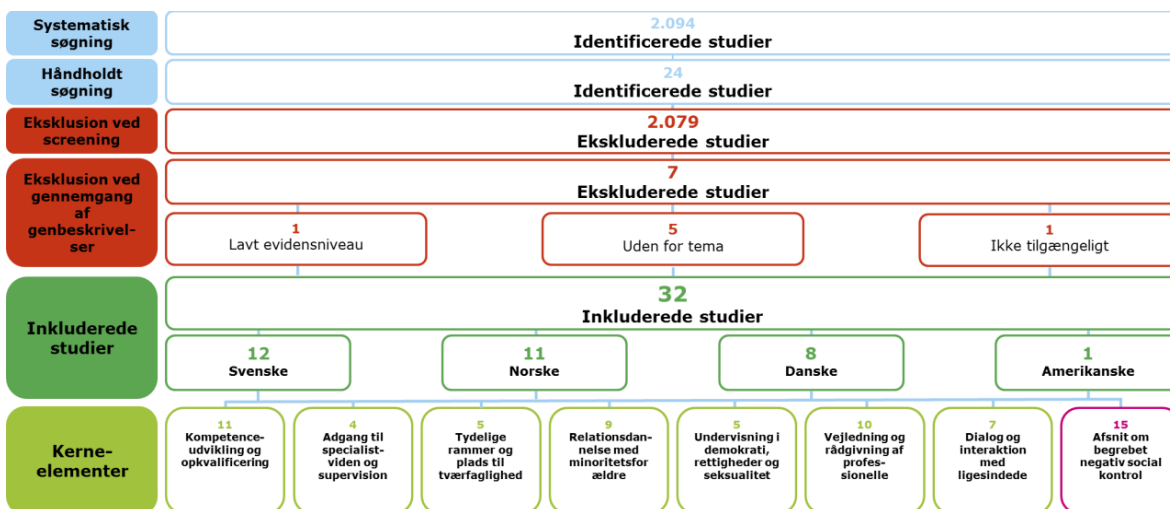
	<p>Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd, Etnisk Ung, Google/Google Scholar.</p> <p>Norge: Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, Senter for kvinne- og kjønnsforskning, Nationale Norske Bibliotek, Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, Google/ Google scholar.</p> <p>Sverige: Länsstyrelserna, Skolverket, Nationalt centrum för kvinnofrid, Nationale Svenske Bibliotek, Google/ Google scholar.</p>
Andet	Søgningerne er blevet suppleret med relevante studier og projekter foreslået af det tilknyttede ekspert- og praktikerpanel.

6.3 Fase 3: Screening af kilder

I screeningsprocessen er hvert enkelt studie blevet udsat for en systematisk kritisk vurdering. På baggrund af titel og abstract er det blevet vurderet, om studierne falder inden for den indholdsmæssige og kildemæssige afgrænsning. Hvis der har været tvivl, er der blevet læst ind i studiet med henblik på en afklaring.

Figuren nedenfor illustrerer screeningsprocessen fra antal kilder efter screening til antal endeligt inkluderede studier, og udvælgelsesprocessen er illustreret. Figurene giver også en oversigt over de inkluderede studier beskrevet i forhold til deres geografiske afgrænsning, samt hvilke kerneelementer de bidrager til. Bemærk, at de samme studier kan bidrage til flere kerneelementer.

Figur 5-2: Oversigt over processen

På baggrund af de systematiske internationale søgninger blev 2.094 studier fundet og efterfølgende blev 24 studier fundet gennem hånd søgning. Efter endt screening på titel og abstract blev 39 internationale og skandinaviske studier valgt ud til gennemlæsning.

De **ekskluderede studier** blev ved første screening ekskluderet efter følgende kriterier:

- Forkert målgruppe
- Forkert geografi
- Tidsperiode

- For lavt evidensniveau
- Ikke tilgængelige.

Af de 39 inkluderede artikler ved første screening viste den efterfølgende fuldtekstlæsning og genbeskrivelse, at syv studier faldt uden for **inklusionskriterierne**, primært da de var uden for tema. På den baggrund er litteraturstudiet baseret på 31 studier fra de skandinaviske lande og et enkelt fra USA.

6.4 Fase 4: Kodning af studier

De inkluderede studier er hver især blevet kodet og vurderet med det formål at få detaljerede beskrivelser af både indsats, forskellige typer af viden om evidens samt virksomme mekanismer. For hvert inkluderet studie er der således blevet udfyldt et kodeskema, hvor oplysninger om stamdata, relevans og indhold fremgår. Kodeskemaerne tillod os endvidere at gøre brug af kildernes viden på tværs af tematikkerne. Kodeskema til kodning af studier ses i tabellen nedenfor.

Tabel 5-3: Kodeskema

Stamdata		
Titel		
Forfatter		
Udgivelsesår		Land
Indhold		
Studiets formål	Hvad er studiets undersøgelsesspørgsmål?	
Målgruppe	Karakteristika i form af alder, etnisk oprindelse, social status, familiære forhold, særlige udfordringer mv.?	
Kontekst	Dagtilbud, grundskole, fritidstilbud, ungdomsuddannelser?	
Metode	Kort beskrivelse af studiets metode (review, forsøg m/u kontrolgruppe, longitudinalt, kvalitative elementer mv.)	
Metodisk kvalitetsvurdering	Metodisk kvalitet:	Evidensniveau?
	Metodisk relevans (1-3):	Vurdering af metodens hensigtsmæssighed ift. studiets undersøgelsesspørgsmål.
	Emnemæssig relevans (1-3):	Vurdering af hensigtsmæssigheden af studiets fokus ift. litteraturstudiets undersøgelsesspørgsmål.
	Samlet kvalitet (1-3):	En samlet vurdering (her vil metodisk kvalitet trumfe)
Definition/operationalisering af negativ social kontrol el. social kontrol		

Indsats	Formål, herunder om indsatsen er opbyggende, foregribende og/eller indgribende; Elementer/dele/faser; Omfang; Involverede aktører/agenter mv.	
Mekanismer	Indsatsens kerneelementer/principper, fx baseret på tidl. forskning/teori om virkningsfulde metoder.	
Resultater af indsatsen	Indsatsens virkning/effekter på målgruppen, herunder fravær af forventede virkninger/effekter	
Vurdering af indsatsens overførbarehed	Politisk kontekst	<ul style="list-style-type: none"> • Er indsatsen i tråd med det politiske klima og prioriteter? • Er indsatsen i tråd med eksisterende lovgivning? • Er indsatsen socialt acceptable i den bredere befolkning? • Vil indsatsen skabe goodwill i befolkningen?
	Demografisk kontekst	<ul style="list-style-type: none"> • Hvor stor er målgruppen for indsatsen? • Er målgruppens karakteristika de samme i Danmark som i andre lande? • Er indsatsen nødvendig i forhold til målgruppens behov? • Er indsatsen dækkende i forhold til målgruppens behov?
	Social kontekst	<ul style="list-style-type: none"> • Er indsatsen socialt acceptabel for målgruppen? • Er indsatsen etisk forsvarlig?
	Organisatorisk kontekst	<ul style="list-style-type: none"> • Er indsatsen kompatibel med eksisterende praksis? • Er der en mulig organisatorisk forankring af indsatsen? • Er der de fornødne kompetencer og ressourcer til at implementere indsatsen? • Er der adgang til den nødvendige træning/undervisning/kompetenceudvikling? • Er omkostningerne forbundet med indsatsen rimelige i forhold til forventet udbytte?

6.5 Fase 5: Afrapportering (syntese)

I den endelige fase af litteraturstudiet er alle inkluderede kilder blevet analyseret med henblik på at præsentere en samlet syntese af forskningen. Selve kodningen af studierne var deduktiv og havde til formål at identificere temaer og trends i den eksisterende forskning inden for forebyggelse af negativ social kontrol i dagtilbud, fritidstilbud, grundskole og på ungdomsuddannelserne.

Syntesen blev udarbejdet med udgangspunkt i en heldags *synteseshop*, hvor alle projektteamets medlemmer deltog. Som forberedelse til workshoppen læste projektteamet alle kodeskemaerne igennem for at stå på et fælles vidensgrundlag på workshoppen. Workshoppen blev afholdt som en forandringsteoriworkshop³, hvor alle studierne resultater blev oplistet og dernæst koblet til de beskrevne aktiviteter, tiltag og indsats. Bruttolisten af aktiviteter blev dernæst grupperet i de otte kerneelementer (grundprincipper), der fremgår af

³ En forandringsteori tydeliggør de forventede sammenhænge – baseret på teoretisk viden eller empiriske erfaringer – mellem de langsigtede mål og de konkrete aktiviteter i en indsats og er velfungerende både som et processtøtteværktøj i en metodeudviklings- og implementeringsproces og som et dokumentationsværktøj. Tilgangen tilbyder en systematik for at få beskrevet indsats samt de forventede resultater på hhv. kort, mellemlang og lang sigt.

notatet. Resultatet af workshopen blev således en syntese opbygget som to forandringsteorier i dette notat.

Efterfølgende bestod opgaven i at udfolde og beskrive hvert kerneelement ud fra de studier, der blev grupperet, herunder som led i forandringsteoriworkshopen. De identificerede studier under hvert kerneelement er således blevet genbesøgt med henblik på at opliste eksempler på konkrete tiltag og udfolde de kausale sammenhænge fra aktiviteten til de kort-sigtede (og langsigtede) resultat.

Afrapporteringens faser har dermed understøttet en gennemsigtighed og transparens i syntesens udvikling, hvilket også giver læseren mulighed for at udvælge særligt relevante kilder til egen gennemlæsning.

7. BILAG 2: INKLUDEREDE STUDIER

I dette kapitel giver vi et overblik over de inkluderede studier. I tabellen nedenfor fremgår nummeringen af de otte kerneelementer, mens den efterfølgende tabel indeholder information angående hvert enkelt studie, samt hvilke af de otte kerneelementer studiet er inkluderet under.

Tabel 6-1: Kerneelementernes nummerering

Kerneelement	Nummer i tabellen
Kompetenceudvikling ift. negativ social kontrol	1
Adgang til specialistviden og supervision	2
Tydelige rammer og plads til tværfaglighed	3
Relationsdannelse med minoritetsforældre	4
Undervisning i demokrati, rettigheder og seksualitet	5
Vejledning og rådgivning af professionelle	6
Dialog og interaktion med ligesindede	7
Afsnit om begrebet negativ social kontrol	8

Tabel 6-2: Oversigt over inkluderede studier

Nr	Forfatter	Titel	Udgiver	Årstal	Land	Målgruppe/undersøgelsesfelt	Kerne-element
1	Als Research	Kønroller og social kontrol blandt unge med etnisk minoritetsbaggrund	Als Research	2014	Danmark	Anvendes kun til afsnit om negativ social kontrol som begreb.	8
2	Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet	Tvangsægteskab og æresrelateret vold – en vejleder til barnevernstjenesten	Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet	2012	Norge	Anvendes kun til afsnit om negativ social kontrol som begreb.	8
3	Björktomta, Siv-Britt	Unga kvinnor, frihet och heder - om socialt arbete och hedersrelaterat våld	Ersta Sköndal Högskola	2005	Sverige	Ungdomsuddannelser	7
4	Björktomta, Siv-Britt	Sara-projektet 2004-2007. Et processinriktat arbete för att förebygga hedersrelaterat förtryck och våld	Länsstyrelsen i Stockholms Län	2008	Sverige	Tværgående	7, 8
5	Bredal, Anja	Mellom makt og avmakt: om unge menn, tvangsegteskap, vold og kontroll	Institut for samfunnsforskning	2011	Norge	Anvendes kun til afsnit om negativ social kontrol som begreb.	8
6	Bredal, Anja	"Border control to prevent forced marriages: choosing between protecting women and protecting the nation." in Gill, Aisha & Anitha Sundari: Forced marriage: Introducing a social justice and human rights perspective.	Zed Books Ltd.	2012	Norge	Anvendes kun til afsnit om negativ social kontrol som begreb.	8
7	Bredal, Anja & Lidén, Hilde	Fra særtiltak til ordinær innsats. Følgeevaluering av handlingsplanen mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet	Institut for samfunnsforskning	2017	Norge	Grundskole og ungdomsuddannelse	6, 7
8	Bredal, Anja, Bråten, Beret, Jesnes, Kristin, Strand, Anne Hege	Et blikk inn i skolen. Minoritetsrådgivere sett fra brukeres ståsted	Fafo	2015	Norge	Ungdomsuddannelser	1, 2
9	Bye, Marte Taylor, Egegebø Helga & Thunem, Gulhild	Sikkerhets- og familiearbeid: For unge utsatte for tvangsekteskap og æresrelateret vold	KUN	2016	Norge	Anvendes kun til afsnit om negativ social kontrol som begreb.	8, 6
10	Darvishpour, Mehrdad, Lahdenperä, Pirjo & Lorentz, Hans	Hedersrelaterad problematik i skolan – en kunskaps- och forskningsöversikt	Statens Offentliga Utredningar	2010	Sverige	Grundskole	1, 8
11	Davishpour, Mehrdad & Lahdenperä, Pirjo	Honour-Related Problems in School Contexts in Sweden – theoretical perspective and prevention	Mälardalen University	2014	Sverige	Grundskole	1
12	Etnisk Konsulentteam	Social kontrol i etniske minoritetsfamilier	Etnisk Konsulentteam, Center for forebyggelse og rådgivning, Københavns Kommune	2010	Danmark	Tværgående	1, 3, 4, 6, 7, 8

Nr	Forfatter	Titel	Udgiver	Årstal	Land	Målgruppe/undersøgelsesfelt	Kerne-element
13	Hylde, Ida & Bredal, Anja	Erfaringer med dialog i tvangsekteskaper	Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA)	2011	Norge	Tværgående	6, 7
14	Institut for Menneskerettigheder	Ekstrem social kontrol	Institut for Menneskerettigheder	2017	Danmark	Anvendes kun til afsnit om negativ social kontrol som begreb.	8
15	Jensen, Tina Gudrun, Schmidt, Garbi, Jareno, Karin Nordin, Roselius, Maria	Indsatser mod æresrelateret vold – En undersøgelse af indsatsen i seks europæiske lande	Socialforskningsinstituttet (SFI)	2006	Danmark	Anvendes kun til afsnit om negativ social kontrol som begreb.	4, 6, 7, 8
16	Johansson, Lasse, Lager, Marita, Thörn, Mikael, Svedlind, Lisbet & Antonsson, Lars-Eric	Förtryck och våld i hederns namn	Länsstyrelsen i Södermanlands län	2005	Sverige	Anvendes kun til afsnit om negativ social kontrol som begreb.	8
17	Kvinnoforum	Manual: Honour related violence: Prevention of violence against women and girls in patriarchal families	Kvinnoforum	2005	Sverige	Tværgående	1
18	Københavns Kommune	Veje til et godt ungdomsliv	Københavns Kommune	2013	Danmark	Grundskole og fritidstilbud	1, 4, 6
19	Københavns kommune	Anbefalinger fra ekspertgruppen til forebyggelse af social kontrol	Københavns Kommune	2017	Danmark	Grundskole	1, 2, 4, 5, 7, 8
20	Lynggaard, Trine	Ligestilling og minoritetsungdom i Norden - med fokus på sosial kontroll	Nordisk institutt for kunnskap om kjønn – NIKK	2010	Norge	Grundskole og fritidstilbud	1, 2, 6, 8
21	Länsstyrelsen Östergötland	Om våld i hederns namn	Länsstyrelsen Östergötland	2008	Sverige	Grundskole	3, 5, 6

Nr	Forfatter	Titel	Udgiver	Årstal	Land	Målgruppe/undersøgelsesfelt	Kerne-element
22	Länsstyrelsen Östergötland	Delrapport 2 - Våga göra skillnad"	Länsstyrelsen Östergötland	2014a	Sverige	Tværgående	1, 3, 4
23	Länsstyrelsen Östergötland	Vägledningssuppdraget - Våga göra skillnad. Slutrapport	Länsstyrelsen Östergötland	2014b	Sverige	Tværgående	1, 4
24	Länsstyrelsen Östergötland	Kartläggning föräldrastöd - slutredovisning	Länsstyrelsen Östergötland	2016	Sverige	Tværgående	3
25	Socialstyrelsen	Et spørgsmål om ære - unges bud på at modvirke og forebygge social kontrol og æresrelaterede konflikter	Socialstyrelsen	2014	Danmark	Grundskole	5, 6
26	Skolverket	Hedersrelaterat våld og fortryck. Skolans ansvar och möjligheter	Skolverket	2010		Tværgående	3, 4, 5
27	Nordisk ministerråd	Ligestilling blandt tosprogede - Kontrol over eget liv	Nordisk ministerråd	2011	Danmark	Tværgående	1, 3, 4, 5, 7
28	Paulsen, Veronika, Haugen, Gry Mette D., Elvegård, Kurt, Wendelborg, Christian, Berg, Berit	Æresrelateret ekstrem kontrol - dilemmaer og udfordringer	NTNU Samfunnsforskning AS	2011	Norge	Tværgående	4
29	Schlytter, Astrid, Högdin, Sara, Ghadimi, Mariet, Backlund, Åsa	Hedersrelaterat förtryck och våld i Stockholms stad	Stockholms Stad	2009	Sverige	Anvendes kun til afsnit om negativ social kontrol som begreb.	8
30	Steen-Johnsen, Kari, Lidén, Hilde, Aarset, Monica Five	Handlingsplan mot tvangsekteskap: Evaluering av utvalgte tiltag	Institut for samfunnsforskning	2010	Norge	Ungdomsuddannelser	2, 6

Nr	Forfatter	Titel	Udgiver	Årstal	Land	Målgruppe/undersøgelsesfelt	Kerne-element
31	Steen-Johnsen, Kari, Lidén, Hilde, Aarset, Monica Five	Offentlig innstats mot tvangsekteskab – Sluttrapport – evaluering av handlingsplanen mot tvangsekteskab	Institut for samfunnsforskning	2011	Norge	Ungdomsuddannelser	2, 6
32	Sørensen, Bo Wagner	Voldens kontinuum og kvinders voldserfaringer	Sosiologi i dag	2013	Norge	Anvendes kun til afsnit om negativ social kontrol som begreb.	8

<http://www.etniskung.dk/For-fagfolk/Aeresrelaterede-temaer/Social-kontrol/>

<http://uim.dk/arbejdsomrader/aeresrelaterede-konflikter-og-negativ-social-kontrol/hvad-er-aeresrelaterede-konflikter-og-negativ-social-kontrol>